

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра української мови

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Колоїз Ж.В.

Протокол № _____

«_____» _____ 2018 р.

Реєстраційний № _____

«_____» _____ 2018 р.

СЛОВОТВІРНА АКТИВНІСТЬ ЗАПОЗИЧЕНИХ ПРЕПОЗИТИВНИХ
ЛЕКСИКО-МОРФЕМ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ
НОВІТНЬОГО ПЕРІОДУ

Кваліфікаційна робота студентки
факультету української філології
групи УФБ-м-17
другого (магістерського) рівня
спеціальності 014.01 Середня освіта
Українська мова і література,
додаткової спеціалізації –
шкільне бібліотекознавство
Іваннікової Наталії Сергіївни

Керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент **Іншакова І. О.**

Оцінка:
Національна шкала _____
Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Члени комісії	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____	
(підпис)	(прізвище та ініціали)	
_____	_____	
(підпис)	(прізвище та ініціали)	
_____	_____	
(підпис)	(прізвище та ініціали)	

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКО-МОРФЕМ У МОВОЗНАВСТВІ.....	7
1.1. Основні поняття неології як науки про нову лексику.....	7
1.2. Позиційні та функціональні особливості лексико-морфем.....	9
1.3. Тенденції розвитку системи дериваційних афіксів.....	17
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2. СЛОВОТВІРНА СТРУКТУРА НОВОЇ ЛЕКСИКИ З ЛЕКСИКО- МОРФЕМАМИ ВИСОКОГО СТУПЕНЯ ПРЕФІКСОЇДНОСТІ.....	28
2.1. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою <i>мікро-</i> ...	28
2.2. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою <i>міні-</i>	31
2.3. Словотвірна активність слів із лексико-морфемою <i>мега-</i>	34
2.4. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою <i>нано-</i>	37
2.5. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою <i>полі-</i>	39
2.6. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою <i>моно-</i>	41
2.7. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою <i>макро-</i> ..	42
2.8. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою <i>максі-</i> ...	43
2.9. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою <i>бі-</i>	44
Висновки до розділу 2.....	45
РОЗДІЛ 3. СЛОВОТВІРНА СТРУКТУРА НОВОЇ ЛЕКСИКИ З ЛЕКСИКО- МОРФЕМАМИ НИЗЬКОГО СТУПЕНЯ ПРЕФІКСОЇДНОСТІ.....	47
3.1. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемами на позначення способів фіксації і відображення (<i>теле-, кіно-, відео-, медіа-,</i> <i>кібер-, фото-, радіо-, аудіо-</i>).....	47
3.2. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемами на позначення довкілля (<i>еко-, біо-, гео-, фіто-, зоо-</i>).....	57
3.3. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемами на позначення суспільних явищ (<i>етно-, психо-</i>).....	62

3.4. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою на позначення технічних транспортних засобів <i>авто</i> -.....	65
3.5. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою <i>інтер</i> -...	67
Висновки до розділу 3.....	68
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	73
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ.....	79

ВСТУП

Мова, яка виникла в процесі становлення людини, є об'єктом пізнання та засобом спілкування в духовному і практичному житті людей, формуючи їхню національну ідентичність.

Протиріччя між мовними засобами і зростанням комунікативних та номінативних потреб суспільства є головною рушійною силою в розвитку мови. Відтак, друга половина ХХ – поч. ХХІ ст. – це час, коли нові умови життя: соціально-політичні, економічні, науково-технічні, національні та культурно-історичні, потребували і певного мовного забезпечення людських запитів та потреб. І саме через це лексика української мови почала активно збагачуватися не тільки номенами слов'янського походження, які стали усталеними для української лексики, а й запозиченими словами, поява яких пов'язана із освоєнням сфер суспільного життя людей. Спочатку такі іншомовні слова функціонують у професійній лексиці, а далі повільно переходять до загальноживаної.

Актуальність нашого дослідження виявляється в тому, що виникає потреба в детальному розгляді тенденції розвитку словотвору, зокрема системи дериваційних афіксів. Варто зазначити, що раніше словотвір взагалі не вивчали як окрему науку, а розглядали його як окремий розділ інших наук, що дає підстави вважати, що явище словотвірної активності лексико-морфем не було досконало вивчене. На різних етапах розвитку про мову вчення про словотвір як розділ морфології розглядали М. В. Ломоносов, О. Х. Востоков, Б. І. Буслаєв, Л. А. Булаховський, П. Ф. Фортунатов, О. І. Бодуен де Куртене, як розділ лексикології – О. О. Потебня, як окремий розділ граматики – Л. В. Щерба, а як частину семасіології – Г. О. Винокур. У наш же час мовознавці визначають дериватологію самостійною лінгвістичною дисципліною.

Завдяки інтенсивному розвитку словотвору як науки в останні десятиліття в сучасному мовознавстві спостерігається зацікавленість цією

темою, про що свідчать наукові праці вчених, присвячені проблемам словотвору: дослідники А. А. Москаленко, А. М. Нелюба, В. М. Русанівський, Г. М. Віняр, Д. В. Мазурик, І. М. Качан, К. Г. Городенська, Н. Ф. Клименко, О. А. Стишов та багато інших.

А це означає тільки те, що хоч наша тема й опрацьована науковцями, все ж таки виникає потреба в її дослідженні та детальному розгляді тенденцій розвитку системи дериваційних афіксів, склад яких активно поповнюється, аби з'ясувати особливості розвитку сучасної української лексики.

Мета наукової роботи – проаналізувати словотворчу активність іншомовних препозитивних лексико-морфем високого та низького ступенів префіксоїдності на матеріалі словників новотворів української мови початку ХХІ століття.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання** дослідження:

1) виявити на матеріалі «Словника новотворів української мови початку ХХІ століття» (2005 р.), словника «Лексико-словотвірні інновації» (2014 р.) та словника «Словотворчість незалежної України» (2012 р.) нові слова із лексико-морфемами іншомовного походження;

2) поділити лексико-морфем на семантичні групи та визначити роль кожної семантичної групи лексико-морфем в оформленні нових слів;

3) встановити походження й значення лексико-морфем іншомовного походження за тлумачним словником та словником іншомовних слів;

4) визначити характер та комбінаторні можливості запозиченх лексико-морфем, що беруть участь в оформленні нових слів.

Об'єктом дослідження є нова лексика української мови ХХІ століття.

Предмет дослідження – запозичені лексико-морфем високого та низького ступеня префіксоїдності як словотвірні форманти у структурі нових слів.

Джерельною базою, за якою була укладена картотека, є «Словник новотворів української мови початку ХХІ століття» (2005 р.) (Г. М. Віняр,

Л. Р. Шпачук), словник «Словотворчість незалежної України» (2012 р.) (А. М. Нелюба) та словник «Лексико-словотвірні інновації» (2014 р.) (А. М. Нелюба, Є. О. Редько).

Методи дослідження. При дослідженні інноваційних процесів у лексичній системі української мови використано теоретичний аналіз, теоретичний синтез, системний аналіз, описово-аналітичний метод з елементами статистичного й порівняльного аналізів. Словотвірна активність лексико-морфем визначалася шляхом статистичних підрахунків.

Новизна наукової праці полягає в тому, що вона є самостійним, комплексним, оригінальним дослідженням, у якому подано аналіз іншомовних лексико-морфем високого та низького ступенів префіксоїдності у новотворі новітнього періоду.

Теоретичне та практичне значення магістерської роботи полягає в тому, що результати проведеного дослідження сприятимуть подальшій розробці окреслених проблем; результати наукового дослідження можуть бути використані під час вивчення словотвору у шкільній практиці на уроках української мови та під час практичних і семінарських занять у вузах.

Наукове дослідження було **апробоване** у вигляді доповіді на студентській науковій конференції (2018 р.) («Словотвірна активність лексико-морфем з кількісно-оцінним значенням (*міні-*, *мікро-*, *полі-*, *моно-*, *бі-*) в українській мові ХХІ ст.).

Із теми дослідження є публікація: Іваннікова Н. Словотвірна активність лексико-морфем з кількісно-оцінним значенням (*міні-*, *мікро-*, *полі-*, *моно-*, *бі-*) в українській мові ХХІ ст. / Н. Іваннікова // Матеріали студентських наукових читань: [зб. наук. праць] / Кривий Ріг, 2018. – Вип. 4. – С. 51–57.

Структура роботи: магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (57 позицій), списку використаних джерел (6 позицій). Загальний обсяг роботи – 80 сторінок, із яких – 72 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКО-МОРФЕМ У МОВОЗНАВСТВІ

1.1. Основні поняття неології як науки про нову лексику

Зважаючи на соціальні, економічні та політичні причини, варто зазначити, що мова зазнає змін. А будь-які зміни ведуть до появи нових слів, що в свою чергу веде до збагачення лексичного рівня мови та задоволення потреб людства. І тим самим засвідчує динаміку розвитку мови. Як наслідок, нові слова, наприклад, ті, що пов'язані із найменуванням нових досягнень людства в галузі науки, враховуючи стрімкий науково-технічний прогрес, відіграють важливу роль у поповненні словникового складу на сучасному етапі розвитку мови, отже, іншому, новому сприйнятті навколишньої дійсності. Такі слова називаються «неологізми», головним призначенням яких є – номінація нових реалій, дій, ознак, понять та явищ. Але разом із тим неологізми слугують засобом словесної гри, пародіювання та іронічного зображення.

Варто зазначити, що неологізми функціонують як засіб комунікації, вирізняються новизною, адже викликають у мовців асоціації із новим періодом розвитку суспільства [8, с. 27]. У словнику зафіксовано таке визначення терміна: *«неологізм – нове слово або вислів, що з'являється у мові»* (6, Т. 5, с. 348). А вивчає появу цих нових слів така галузь науки, як неологія. Дослідники по-різному репрезентують цей термін. Наприклад, Ю. К. Островська говорить: *«Неологія як наука про нове в словниковому складі мови, умовно кажучи, має інтернаціональний характер. Однак як сукупність неологізмів вона має національну специфіку: це стосується об'єкта досліджень, його особливостей, чинників, що впливають на мовний розвиток і т. ін.»* [43].

На думку Ю. К. Островської, у зв'язку з невизначеністю щодо єдиного поняття цього терміна необхідно наголосити на тому, що неологія, яка є галуззю науки про нові слова в сучасній українській літературній мові, має так би мовити міжнародний характер. Але, якщо розглядати об'єкт дослідження цієї науки та його особливості, а також ті ознаки, які впливають на мовний розвиток, то варто наголосити на тому, що як сукупність неологізмів ця наука має національну специфіку [43].

Українська неологія, зокрема суспільно-політична лексика як окрема мовознавча галузь вивчається переважно в межах лексико-семантичних, загальних словотвірних та стилістичних тенденцій.

Вагомий внесок у дослідження поняття «неологізм» зробила Ж. В. Колоїз, яка зазначає, що в загальному значенні неологізм – це все нове, що характеризується змінами і розвитком мови [33, с. 45].

Завданнями неології як науки про нову лексику, на думку вітчизняних лінгвістів, є:

1. Виявлення критеріїв упізнання нових слів і значень.
2. Аналіз факторів, що вплинули на їхню появу, враховуючи прагматичні потреби людства.
3. Вивчення моделей створення таких слів, а також вивчення обмежень щодо їх уживання.
4. Дослідження та розробка принципів ставлення до них (мається на увазі приймають такі слова чи ні в суспільстві) у різних соціальних, вікових та професійних групах.
5. Лексична та графічна обробка, аби визначити прагматичне ставлення до вживання в різних ситуаціях спілкування неологізмів, враховуючи соціальні диференціації мови [35, с. 2].

Неологізм визначається не тільки як категорія неології, а також як складне мовне й культурне явище. Адже історично відносним є не тільки поняття «неологізм», «нове слово», а й такі поняття, які останнім часом досить активно почали функціонувати поруч із традиційними поняттями:

«потенційне слово», «оказіональне слово», «оказіоналізм», «індивідуально-авторський неологізм», «авторський неологізм», «стилістичний неологізм», «індивідуально-стилістичний неологізм», «неологізм контексту», «неологізм поета», «літературний неологізм», «сло- во-метеор» та інші [42, с. 18]. Хоч багато з них так і залишилися поза увагою сучасників.

Сучасне мовознавство виокремлює два рівні розуміння терміна «неологізм». У вузькому значенні неологізми – це лексичні та семантичні новотворення, а у більш широкому розумінні цього терміна неологізмом називають будь-яке нове значення. Тут уже варто згадати неологізми фонетичні, морфологічні, словотвірні, лексичні й синтаксичні [8, с. 28]. А основним серед існуючих способів, які забезпечує творення неологізмів, виступає морфологічний [8, с. 66].

1.2. Позиційні та функціональні особливості лексико-морфем

Дослідження демонструють, що серед морфологічного способу творення слів високою продуктивністю виступає афіксальний словотвір. *«Помічено також, що крім традиційних афіксів, творення аналізованих одиниць позначено наявністю афіксоїдів, деривати з якими становлять перехідну групу від суфіксальних і префіксальних утворень до складних слів»*, – підкреслює М. В. Бойчук [8, с. 66].

Г. М. Віняр в одній із своїх статей, виділяючи особливий клас словотвірних систем цієї перехідної групи, подає такий термін, як «лексико-морфемі», говорячи, що таку назву вони дістали, враховуючи їхній особливий статус словотвірних засобів, які, зберігаючи лексичну наповненість, у своїх функціях наближаються до дериваційних афіксів. Г. М. Віняр додає: *«Більшість таких лексико-морфем греко-латинського походження, оскільки, на відміну від питомих коренів, вони менш обтяжені конкретно-предметним значенням. У новотворенні 90-х років виявляють активність у сполученні з іменниками і прикметниками ряд препозитивних*

елементів: авто-, агро-, аеро-, аудіо-, біо-, вело-, відео-, еко-, електро-, етно-, кіно-, мікро-, міні-, психо-, соціо-, теле-, фіто-, фото-» [12, с. 210].

Л. О. Вакарюк та С. Є. Панцьо підкреслюють, що серед таких морфем особливе місце займають афіксоїди. **Афіксоїд** означає від лат. *affixus* – «прикріплений» і гр. εἶδος – «вид, вигляд» [30, с. 43]. Термін походить від слова «афікс» та суфікса -oid, який перекладається з грецької як «подібний», тобто буквально: «афіксopodobний» [9, с. 27]. У науковому обігу цей термін з'явився завдяки російському лінгвісту Миколі Максимовичу Шанському.

Словотвірні частини слова, які займають проміжне положення між афіксальними та кореневими морфемами, позначаються терміном «афіксоїд». Отже, афіксоїди – це морфемі перехідного типу [9, с. 27], з чітко не окресленими межами [4, с. 23].

У праці «Сучасна українська літературна мова. Морфеміка» подано визначення, в якому говориться, що «афіксоїди» – це морфемі з абстрактною семантикою, яка наближена до словотвірного значення афіксів. З одного боку, афіксоїди виконують роль суфіксів та префіксів, а з іншого, не дивлячись на те, що вживаються як афікси, все ж таки вони продовжують залишатися кореневими морфемами, які зберігають генетичні і семантичні зв'язки з відповідними коренями [30, с. 43].

А. Н. Ф. Клименко подає таке тлумачення цього терміна: «**Афіксоїд** – проміжна афіксopodobна морфема, що є частиною складного або складноскороченого слова, здебільшого співвідносною з основою чи коренем, яка повторється з тим самим значенням у багатьох словах, наближаючись за словотвірними функціями до афіксів» [27, с. 62].

Також дослідниця подає такі паралельні назви терміну «афіксоїд»: «напівафікси», «новоелементи», «морфемами, що виконують роль коренів і роль афіксів». Отже, таким лексико-морфемам властиві функціональна та семантична близькість з афіксами і генетично-семантичний зв'язок з коренями [27, с. 62].

Вони не тотожні ані афіксам, ані кореням, а лише подібні до афіксів. Наприклад: *-мір* (*земле-мір, водо-мір, глибино-мір* та ін.); *-їд* (*коро-їд, шкіро-їд* та ін.); *-різ* (*турбо-різ, камене-різ* тощо); *-воз* (*нафто-воз, турбо-воз, водо-воз, молоко-воз* і т. д.) та інші. Незначна кількість афіксоїдів здатні утворювати похідні слова, які є синонімічними до афіксальних утворень. Наприклад: *хвилястий – хвилеподібний*. Ці приклади репрезентують функціонально-семантичну близькість афіксоїдів та афіксів.

Такі слова, як *склоріз, різка, різак, різник* і т. ін., свідчать про те, що афіксоїди залишаються семантично пов'язаними з однокореновими словами, функціонуючи в ролі афіксів.

Дослідники поділяють афіксоїди на суфіксоїди та префіксоїди. Тобто, по-іншому, афіксоїди можуть бути подібними до суфіксів або префіксів [9, с. 27].

Л. О. Вакарюк вважає, що кореневі морфеми, які виконують функції префіксів і займають у слові їх позицію, належать до **префіксоїдів**. Наприклад: *мікро-* у словах *мікроавтобус, мікродоза, мікробух*; *бі-* у словах *біморфема, біметали, біпризма* та ін. П. І. Мариненко зазначає, що префіксоїди – це такі елементи, які на противагу префіксам, мають синтаксичну і семантичну автономію. А також дослідник зазначає: *«Префіксоїди виражають морфолого-словотвірний синкретизм, для якого характерне функціональне ототожнення кореня (категорія морфології) з афіксом (неадекватною категорією словотвору) [36, с. 9].*

Ми підтримуємо цей погляд та відносимо лексико-морфеми, які виконують роль префіксів, до префіксоїдів, а ті афіксоїди, які близькі до суфіксів через те, що виконують роль суфіксів і займають їхню позицію у словах, називаємо **суфіксоїдами**.

Отже, різновиди афіксоїдів можна визначити, дивлячись на їх позиції в слові відносно кореня: якщо в препозиції щодо кореня, то функціонально їх співвідносять з префіксоїдами, якщо у постпозиції, то їх трактують як суфіксоїди [9, с. 28].

К. Г. Городенська стверджує, що інвентаризація таких одиниць ускладнюється, з одного боку, тривалістю процесу перетворення повнозначних компонентів (коренів) складних слів на афікси, а з другого – їх семантичною неординарністю. Хронологізувати зміну статусу пре- або постпозитивного іншомовного компонента складного слова можна тоді, коли він, приєднуючись до реально існуючих лексичних одиниць, утворює словотворчо однотипний ряд слів, тобто виступає формальним представником значень предиката або аргумента. Так, зокрема, препозитивні елементи *макро-*, *мікро-*, *міні-*, *моно-*, *полі-*, *бі-* заміщають у структурі дериватів предикат зі значенням кількості, уподібнюючись семантично до іменних префіксів, що виконують функцію конкретизації. Порівняйте: *макромолекула* – велика молекула, аналогічно *макросистема*, *макроструктура*, *макротіло* і т. п.; *мікроавтобус* – малий автобус (малих розмірів автобус), аналогічно *мікрровибух*, *мікродоза*, *мікросвіт* і т. п.; *полівітаміни* – багато вітамінів (суміш багатьох вітамінів), аналогічно *полігібрид*, *полікристал* і т. п.; *біметали* – два метали, аналогічно *бігази*, *біпризма* і т. д. Утворюючи словотворчо однотипний ряд слів, постпозитивний елемент *-дром*, виступає виразником семантичної функції локатива, тому що вказує на місцезнаходження чого-небудь. Порівняйте: *ракетодром* – там, де випробовують і запускають ракети, аналогічно *танкодром* і т. п., зближуючись семантично з тими іменниковими суфіксами, які заміщують локатив [4, с. 24].

К. Г. Городенська зазначає, що здатність утворювати однотипні ряди слів найвища у тих препозитивних запозичених формантів, що виражають кількісно-оцінне значення, оскільки воно сумісне з характером значення предиката. До таких належать *мікро-* – маленький, *міні-* – найменший, *моно-* – один, *полі-* – багато, численний, *бі-* – два та ін. Комбінаторні властивості цих елементів широкі, тому що вони приєднуються як до іншомовних, так і до питомих слов'янських основ: *макроекономіка*,

макрокінематика, макросистема, макроструктура, макротіло; монокультура, моношихта, біметали, бігази, біпрепарати і т. д. [4, с. 25].

Л. О. Вакарюк та С. Є. Панцьо також підтримують погляди Катерини Городенської щодо комбінаторних можливостей лексико-морфем, говорячи про те, що у ролі афіксоїдів можуть виступати і кореневі елементи іншомовного походження, і питома слов'янські корені. До запозичених належать: *бі-, біо-, геліо-, кардіо-, макро-, максі-, мікро-, міні-, полі-*, та інші. Питомо українські корені із кількісно-оцінним значенням, зокрема прислівники *мало, багато, високо, низько, загально*; елементи *пів-, напів-* і займенники *все, сам* та інші набувають афіксоїдного характеру. Л. О. Вакарюк та С. Є. Панцьо зазначають: «*Перетворення питомого кореня в афіксоїд супроводжується не тільки функціональним уподібненням до службової морфемі, але й процесом десемантизації. Однак характер десемантизації в афіксоїдах може бути різним*» [9, с. 28]. І також підкреслюють, що комбінаторні можливості запозичених елементів *макро-, мікро-, максі-, міні-, моно-, полі-, бі-*, які мають кількісно-оцінне значення, широкі, оскільки вони приєднуються як до іншомовних, так і до питомо українських основ. Наприклад: *макроекономіка, макрокінематика, макросистема, макроструктура, макротіло; монокультура, моношихта; біметали, бігази, біпрепарати* і т. д. [9, с. 28].

Отже, варто підкреслити, що іншомовні препозитивні форманти мають високий ступінь десемантизації, який зумовлений характером значення, що притаманний первісному кореню. А це, в свою чергу, пов'язано зі здатністю афіксоїдів до утворення однотипних рядів слів.

Дослідники сучасного словотвору вважають, що інші значення препозитивних запозичених формантів, зокрема конкретно-предметні та процесуальні, на відміну від препозитивних іншомовних елементів з кількісно-оцінним значенням, які мають найвищий ступінь префіксоїдності, несумісні з характером значень іменних префіксів. Конкретно-предметні та процесуальні форманти мають низький рівень десемантизації, тому в них

обмежені комбінаторні можливості. Наприклад: *кардіо-* (*серце*): *кардіосклероз, кардіохірургія*; *біо-* (*життя*): *біосфера, біокаталізатори*. Частина запозичених формантів з конкретно-предметним та процесуальним значенням мають дуже низький ступінь префіксоїдності [9, с. 28].

Стосовно низького ступіня префіксоїдності в запозичених лексико-морфемах з конкретно-предметним та процесуальним значенням, говорить і К. Г. Городенська, яка стверджує, що причиною цього виступає те, що частина з таких елементів іншомовного походження може виступати як у пре-, так і в постпозиції. Порівняйте: *кіноальманах, кіноепопея, кіноповість і стереокіно; радіоклуб, радіостудія, радіостанція, радіоцентр і держтелерадіо, уккращадіо; фільмокопія і телефільм, Укрфільм* та ін. Слабкий ступінь десемантизації таких іншомовних елементів підтверджує ще той факт, що окремі з них словотворчо корелюють з питомо українськими коренями, здебільшого одиницями складних слів. Порівняйте: *граф-* і *пис-*, *філ-* і *люб-* [4, с. 24-25].

Про це ж говорить і Н. Ф. Клименко, підкреслюючи, що різний ступінь афіксоїдної відмінності виявляється в мірі десемантизації, а також різних комбінаторних можливостях. Багато питомо українських основ та основ іншомовного походження співіснують у мові в тому самому значенні: *водо-*, *аква-*, *гідро-*, *ватер-*; *земле-* і *гео-*; *біо-* і *життє-*; *геліо-* і *сонце-*; *тепло-* і *термо-*. Різняться вони продуктивністю та сферою використання. Наприклад, активно елементи іншомовного походження вживаються у науковому стилі при термінотворенні та не стають елементами фразеологізмів [27, с. 65].

Далі у своїй праці «Основи морфеміки сучасної української мови» дослідниця наводить приклад із афіксоїдом латинського походження *аква-*, який зустрічається в незначній кількості слів та приєднується лише до інших запозичених в українській мові основ: *акваланг, акваплан, аквамобіль; гідробіологія, гідрологія, гідропульт*. І не дивлячись на те, що від цього іншомовного форманта утворюються афіксальні похідні (*гідранти, гідрати, гідратор, гідрування, гідрувати*), цей запозичений елемент все ж таки має всі

ознаки префіксоїдності, тому ніяк не витісняє питома українську основу *водо-*, а сам має достатню вагу як словотворчий елемент у терміносистемі.

Афіксоїди ж, які розвинулися з питомих слов'янських коренів і функціонують у ролі префіксоїдів або суфіксоїдів, теж частково змінюють своє лексичне значення [9, с. 28-29].

Питома українські корені з процесуальним значенням, які уживаються в ролі суфіксоїдів, утворюють слова із значенням діяча та знаряддя. Наприклад: *-роб: маслороб, винороб; -воз: молоковоз, борошновоз* та ін. Українські афіксоїди так само, як і запозичені, не досягають рівня абстрагованості значень афіксів, тому що співвідносяться з коренями повнозначних самостійних слів. Афіксоподібні форманти в українській мові відрізняються за ступенем афіксоїдності, який залежить від характеру їх значень та здатності до семантизації.

Не дивлячись на всі теоретичні та практичні напрацювання, які розглядають питання афіксоїдності елементів у лінгвістиці, науковці, зокрема Л. О. Вакарюк та С. Є. Панцьо, схиляються до думки, що питання про афіксоїдні елементи не є остаточно вирішеним через відсутність загальноприйнятої термінології щодо цих іншомовних формантів у структурі слів. У русистиці й україністиці вживають термін «афіксоїд» («префіксоїд» і «суфіксоїд»), у германістиці – «напівафікс» («напівпрефікс» і «напівсуфікс»)» [4, с. 25]. Також на підтвердження своїх слів мовознавці підкреслюють, що на дихотомічній осі «афікс-корінь» афіксоїдами називають: «субафікси», «відносно вільні (зв'язані) «морфеми», «префіксовані і суфіксовані словоеlementи», «форму, що комбінується», «одиниці особливого статусу» [9, с. 29].

Отже, науковці говорять про те, що система дериваційних афіксів сучасної української мови розширюється також за рахунок афіксоїдів, що розвинулися з питома українських коренів. У функції префіксоїдів найчастіше вживаються слова з кількісно-оцінним значенням, серед них прислівники *мало, багато, високо, низько, загально* і т. п., елементи *пів-*,

напів-, займенники *все, сам* та ін. Нейтралізуючи частково свої лексичні значення, вони починають виражати значення предиката кількості, адже вказують на ступінь, міру вияву ознаки. Порівняйте: *маловрожайний, малородючий, малоавторитетний, маловідомий; низьковрожайний, низькородючий; високоврожайний, високородючий; півграмотний, напівграмотний; півсонний, напівсонний; всенародний, вселюдський* і т. д. До питомо українських суфіксоїдів належать *-вод-, -воз-, -вар-, -роб-*, і т. п., які представляють аргументи із значеннями діяча та знаряддя. Порівняйте: *коновод* – той, хто розводить, вирощує коней, аналогічно *звіровод, рибовод, свиновод*; *маслороб* – той, хто виготовляє масло, аналогічно *винороб*; *борошновоз* – те, за допомогою чого перевозять борошно, аналогічно *молоковоз* і т. д.

Українські афіксоїди так само, як і запозичені, не досягають рівня абстрагованості значень афіксів, тому що співвідносяться з коренями повнозначних самостійних слів. Афіксоподібні елементи української мови різняться за ступенем афіксоїдності, який цілком залежить від характеру їх значень, здатності до десемантизації [4, с. 25].

Отже, основним резервом поповнення системи дериваційних афіксів сучасної української мови є форманти іншомовного походження та питомо українські афіксоїди, що розвиваються з компонентів складних слів.

Також варто зазначити, що рівень аглютинативності вищезазначених лексико-морфем дозволяє утворювати двокомпонентні та трикомпонентні слова: *автограф* – *радіоавтограф*, *висотомір* – *радіовисотомір*, *аеронавігація* – *радіоавіанавігація*, *телеметрія* – *біотелеметрія* – *космобіотелеметрія*. Існує тенденція: якщо така основа займає третю чи четверту препозитивну позицію, що буває дуже рідко, то в слові вона набуває ознак не лише афіксоїдного, а й аглютинативного елемента, який стандартно та однозначно (лише коли співвідноситься з певним поняттям) вживається в композитах: *біографія, біогеохімія, геліогеофізика, геобіологія,*

гідроелектрометалургія, гідрогеологія, гідрометеослужба, електро-тепловентилятор [27, с. 67].

1.3. Тенденції розвитку системи дериваційних афіксів

Система дериваційних морфем у сучасній українській мові є активно поповнюваною, відкритою та рухливою, тому що вона постійно зазнає кількісних і якісних змін.

«Елементарні одиниці-морфемі розподіляються на певні (дихотомічні) класи, – констатує Н. Ф. Клименко, – утворювані за ознаками регулярності/нерегулярності виявлення в них взаємозв'язку змісту і форми, збереження їхнього паралелізму, напр. клас регулярних морфем і класи асемантем (за ознакою – дефект змісту) та уніфіксів (вичленовувані, але неповторювані в інших словах морфемі). На основі ознаки двоїстості/недвоїстості одиниць виділяють афіксоїди та афікси» [28, с. 114].

На думку науковців, основні та найдавніші афікси представляють на формально-граматичному рівні систему семантичних відношень, у які вступає предикат з аргументами – не предикатними іменниками. Система дериваційних афіксів в українській мові окреслюється домінантою суфіксальною морфемі в межах імен і домінантою префіксальною морфемі на рівні дієслова. Центральною в розвитку словотвірної системи є провідна можливість до розширення дериваційних афіксів не за допомогою розширення мережі предикативних відношень, а за допомогою потреби мовців мати багату і гнучку систему словотворчих засобів для вираження різноманітних і точно диференційованих відтінків семантичних відношень [4, с. 19-20].

К. Г. Городенська зазначає, що поповнення складу дериваційних афіксів відбувається переважно за рахунок іншомовних запозичень, адже в останні роки активізувалися процеси афіксального творення під впливом

запозичених афіксів, які почали активно з'являтися в системі словотвору всіх мов. У сучасному мовознавстві виділяють основні мовні та соціальні причини такої активізації: а) прискорений розвиток науки й виробництва, необхідності номінації нових наукових, технічних, суспільних та інших понять; б) ріст міжнародних наукових і культурних контактів; в) переклади наукової і художньої літератури, у результаті чого посилювався міжмовний вплив, взаємообмін не тільки лексичними, а й словотвірними моделями, активізувалося використання інтернаціональних лексичних одиниць та морфем, г) входження держави до міжнародних організацій [4, с. 20]. І, враховуючи те, що деякі номінації дуже громіздкі і великі, то у сучасній українській літературній мові діють інтралінгвальні чинники: закон економії мовних засобів та мовної енергії.

Так у мові з'являються аббревіатури, які за дериваційними ознаками поділяються на три основні групи: а) часткові, б) комбіновані, в) ініціальні. О. А. Стишов у одній із своїх праць докладніше зупиняється саме на часткових скороченнях, говорячи про те, що у другій половині ХХ ст. активізувалися деякі дериваційні типи частково скорочених аббревіатур (особливо це помітно в мові засобів масової інформації). І далі говорить: *«Надзвичайно продуктивними є універбати, утворені внаслідок поєднання усіченого слова-означення та повного слова-означуваного»* [50, с. 154]. Мовознавець наводить приклади саме тих іншомовних елементів, які є початковими препозитивними елементами прикметникового походження, а саме: *дем-* (від *демократичний*): *демблок, демпартія, демсили*; *євро-* (від *європейський*): *євробанкір, євробонд, єврокорпус, європутівка, євроскандал*; *нарко-* (від *наркотичний*): *наркобарон, наркодилер, наркоманія*; *теле-* (від *телевізійний*): *телебіржа, телебізнес, телебос, телебум, телезвернення, теледипломант, телеміленіум*; *політ-* (від *політичний*): *політдебати, політлідер, політрада, політтенденція*; *поп-* (від *популярний*): *поп-зірка, поп-концерт, поп-співак*.

Також О. А. Стишов говорить про те, що дуже часто такими складниками виступають і префіксоїди іншомовного походження: *агро-* (від *аграрний*): *агробізнесмен, агрофірма, агроекологія*; *біо-* (від *біологічний*): *біоенергія, біорегулювання, біотестування*; *еко-* (від *екологічний*): *екобезпека, екоосвіта, екорух*; *мульт-* (від *мультиплікаційний*): *мультгерой, мультпродукція* та інші [50, с. 155]. До менш поширених та малопродуктивних належать усічені форманти *імпер-* (від *імперський*): *імпершовініст, імперрадикал*; *фарм-* (від *фармацевтичний*): *фарміндустрія, фармфабрика*; *спец-* (від *спеціальний*): *спецформування, спецкомп'ютер* та *інтер-* (від *інтернаціональний*): *інтермузей, інтербезбатченки* [50, с. 156].

Науковець зазначає, що існує ще одна група формантів іншомовного походження, що становлять собою скорочення, які схожі за своєю структурою на композити, тому що усічений елемент приєднується до повного слова за допомогою сполучуваного голосного *о*. Тут О. А. Стишов наводить приклади слів із наступними запозиченими лексико-морфемами: *етно-* (від *етнічний*): *етнокультурна, етнопсихологія, етнопедagogіка*; *енерго-* (від *енергетичний*): *енергоборг, енергокриза, енергопрогрес* [50, с. 157].

До словотвірної системи сучасної української літературної мови увійшли запозичені афікси, які мають різний ступень абстрагованості значень. Але, говорячи про розширення семантичного потенціалу запозичених афіксів як словотвірних засобів, варто зважати на думку К. Г. Городенської, яка констатує, що проникнення цих запозичених лексико-морфем як словотвірних засобів в системі афіксального українського словотвору не спричинилося до значного розширення семантичного потенціалу префіксів і суфіксів. *«Переважна їх більшість, – продовжує Катертина Городенська, – вступила в кореляційні або конкурентні відношення з питомими слов'янськими афіксами в межах існуючих функціонально-семантичних полів, ставши, таким чином, їх семантичними дублетами, тобто виразниками спільних семантичних функцій»* [4, с. 20].

Продовжуючи думку Катерини Городенської, Ніна Федорівна у статті «Морфеміка і словотворення як частина категорійної граматики української мови» вказує на те, що у сучасній українській мові значна кількість питомих основ стають афіксоїдними внаслідок значного використання при основоскладанні, і далі зазначає, що з одного боку, це є результатом зростання продуктивності деяких кореневих морфем у межах складних слів, а з другого – як наслідок збереження подільності на морфемі тих слів, які співвідносяться між собою або з подібною фонемною формою, хоч вони наділені нечітко вираженою семантикою. І далі наводить приклади з суфіксоподібним елементом *-мейстер* (*балетмейстер, брендмейстер, гросмейстер, гофмейстер, єгермейстер, капельмейстер, квартирмейстер, концертмейстер, поліцмейстер, поштмейстер, провіантмейстер, тралмейстер, фехтмейстер, хормейстер*), що поставлений у контекст інших іншомовних і питомих слів'янських основ, які є зрозумілішими носіям української мови (*балет-, єгер-, капел-(а), квартир-, пошт-, провіант-, фехт-, хор-*). Також показує спроможність до виділення в контексті тих основ, які вичленовуються в словах тільки завдяки основі *-мейстер* і зберігають своє значення, яке асоціюється з незв'язною основою *майстер* (*підмайстер, обермайстер, цехмайстер*). Ці приклади афіксоїдів є двома дихотомічними класами одиниць, одні з яких не мають словотвірної активності в рядах запозичених слів унаслідок свого повторення, хоч вичленовуються, інші наділені словотвірною активністю (подібні до *гідро-, електро-, радіо-* тощо).

Н. Ф. Клименко підсумовує: «Отже, окреслення інвентаря елементарних одиниць морфемної підсистеми ґрунтується на тотожності їхнього значення і варіювання форми (за збереження часткової фонемної близькості й порядку існування елементів)» [26, с. 114].

Семантично адекватні, але генетично неоднорідні афікси, які функціонують паралельно, диференціювали свої структурно-комбінаторні або стильові характеристики. Наприклад, функціонально-семантичне поле

інтенсивності включає питомо слов'янські префікси *за-*, *пре-*, *над-* і запозичені префікси – *архі-*, *гіпер-*, *екстра-*, *супер-*, *ультра-*, які є формальними представниками предиката із значенням інтенсивного вияву ознаки. За допомогою цих префіксів здійснюється триступенева послідовність інтенсивності в розташуванні: незначна інтенсивність, потім – висока інтенсивність, а далі йде дуже висока інтенсивність. У цій градації перші два ступені репрезентують лише питомо слов'янські префікси – відповідно префікси *за-* і *пре-*. Порівняйте: «завеликий» і «превеликий» і т. п. Найвищий ступінь інтенсивності має численну та генетично неоднорідну формальну представленість [4, с. 20-21]. Відповідно на рівні цього значення предиката зблизилися питомий український префікс *над-* й іншомовні префікси *архі-*, *гіпер-*, *екстра-*, *супер-*, *ультра-*. Проте з п'яти запозичених префіксів лише *гіпер-* дублює префікс *над-* у межах семи «надмірно». Порівняйте: «гіперзвуковий», «надзвуковий». Говорячи про комбінаторні можливості цих префіксів, можна підкреслити, що вони, будучи семантично адекватними, відрізняються своїми комбінаторними характеристиками, адже сполучаються з етимологічно одноплановими основами. Порівняйте: «наддовгий», «надкороткий» і «гіперкомплексний».

К. Г. Городенська у монографії «Морфеміка української мови» говорить про решту іншомовних префіксів, які на формально-граматичному рівні представляють спільну семантичну функцію предиката, разом з тим поділяють на окремі елементи, тобто диференціюють посилено виражену ознаку в плані наростання, тобто видозмінюють її. Префікс *архі-*, найвищий ступінь вияву ознаки, передається семою «надзвичайно», префікс *супер-* – «найбільш, най-», префікс *екстра-* – «поза, винятковий, вишуканий», префікс *ультра-* – «крайній, граничний, вершина» [4, с. 21].

Звертаючи увагу на комбінаторні можливості, Катерина Городенська зауважує, що вони перешкоджають функціональним можливостям префіксів, адже як формальні виразники наростаючої інтенсивності ці префікси не можуть перетинатися функціонально. Навіть враховуючи те, що

вищеперераховані префікси іншомовного походження вільніше проникають до структури українських основ, все ж таки існують структурно-семантичні обмеження в їх сполучуваності з іменами. Тому структура функціонально-семантичного поля інтенсивності зазнала кількісних змін, а вона в свою чергу спричинилася до якісних змін, і це видно у виділенні трьох ступенів інтенсивності та наростаючій градації найвищого ступеня інтенсивності, а також у диференціації комбінаторних і стильових характеристик префіксів. Тобто, у процесі видозміни семантичних можливостей та потенціалу поля виникло розмежування префіксів за сферами використання та сполучуваності.

Розширення системи словотворчих засобів української мови, як і всіх інших слов'янських мов, відбувається в результаті перетворення іншомовних основ, насамперед компонентів складних слів, у афікси.

Запозичені елементи зближуються з афіксами перш за все функціонально й позиційно. Вони, як і афікси, виступаючи в пре- або постпозиції щодо кореня, функціонують переважно в слові, становлячи його частину й виконуючи словотвірну функцію, тому що беруть участь у творенні нових слів.

Але запозичені форманти наближені до афіксів і за іншими ознаками. *«Препозитивні одиниці подібно до іменних префіксів більш автономні в структурному, морфонологічному і морфологічному планах, так само граматично нейтральні, тому що не вказують на частиномовну приналежність дериватів – підкреслює К. Г. Городенська. А, враховуючи те, що значна частина препозитивних запозичених формантів має предикативний (ознаковий) характер, то на рівні семантики можна спостерігати часткове наближення цих елементів з іменними префіксами [4, с. 21-22].*

Але, зважаючи на те, що препозитивні запозичені форманти є коренями за походженням, то повне семантичне уподібнення до префіксів не можливе. Отже, ступень абстрагованості різний: ступінь абстрагованості іншомовних

елементів нижчий від ступеня абстрагованості значень власне префіксів [4, с. 22]. Вони зазвичай виражають локальні, кількісні та темпоральні ознаки предметів або ознаки за приналежністю, відношенням до певної предметної ділянки [27, с. 63]. Наприклад, називають предмети: *кардіо-* – серце, *геліо-* – сонце; розмір, величину: *макро-* – великий, *міні-* – найменший, *мікро-* – малий; кількість: *полі-* – багато, *бі-* – два і т. д. Майже така ж сама розбіжність простежується у семантиці постпозитивних запозичених елементів і суфіксів. Порівняйте: *-граф*, *-лог*, *-метр*, *-тек*, *-скоп* і т. п. Тому саме через конкретний характер значень іншомовні форманти і не можуть мати статус афіксів [4, с. 22].

Як вважає дослідниця, запозичені форманти не відповідають і такому критерію виділення афікса, як відсутність корелята у вигляді окремого слова. Як ми дізналися, афіксом називається такий формант, який не буде функціонувати ніяк інакше в мові, тільки як у складі слова. А також афіксом позначають такий елемент, який буде входити до складу слова для того, аби змінити його роль, функції та значення, але так, щоб не порушувати його цілісності. Однак, *«останнім часом у зв'язку з дією тенденції до розвитку афіксів із самостійних слів робиться спроба уточнити дефініцію афікса, а саме до уваги не береться факт наявності чи відсутності в нього самостійного корелята, оскільки це не зумовлює якихось специфічних особливостей афікса як виняткової функціональної одиниці»*, – фіксує К. Г. Городенська у монографії «Морфеміка української мови». І далі додає, що головними та достатніми ознаками афікса слугують його зв'язаність в регулярних і продуктивних моделях вторинних утворень, службове призначення в середині слова та його функціональна роль [4, с. 22].

Пре- і постпозиція для елементів іншомовного походження не є фіксованою на відміну від префіксів і суфіксів, тому що препозитивні форманти можуть виступати і в постпозиції, а постпозиційні – і в препозиції. Порівняйте: *філологія і слов'янофіл*, *графоман і картограф*, *метролог і логопед* та ін. Про це пише і О. А. Стишов, який на прикладі іншомовних

компонентів *-шоу, -відео, -бізнес, -бліц* доводить, що деякі елементи іншомовного походження можуть займати в слові як пре-, так і постпозицію. Порівняйте: *шоу-зірка, шоу-продовження, шоу-матч, шоу-передача, шоу-турнір / гранд-шоу, детектив-шоу, капітан-шоу, жарт-шоу, концерт-шоу; відеозал, відеоробота / капітан-відео, прем'єр-відео; клас-юніор-бізнес, «Вікна-бізнес» (назва телепередачі) / бізнес-теплиця, бізнес-ідея* та ін. [50, с. 152]. Отже, можемо констатувати, що і за структурно-комбінаторними особливостями іншомовні форманти не збігаються повністю з афіксами.

Варто сказати, що існує проблема, на якій наголошує К. Г. Городенська та інші мовознавці в своїх працях – визначення статусу запозичених формантів. А причиною цього ускладнення при вирішенні статусу елементів іншомовного походження є об'єктивний фактор – двоїстий та гібридний характер іншомовних формантів. Тому питання про афіксальний характер і словотвірну оцінку препозитивних запозичених основ досі залишається до кінця не розв'язаним [4, с. 22].

У ході численних дискусій серед науковців склалися два протилежні підходи щодо визначення їх статусу – якісний і кількісний. Мовознавці зазначають, що якісний підхід має таку назву тому, що при встановленні статусу цих одиниць спирається на їх семантичні та функціональні, тобто якісні характеристики. Кількісний підхід учені розтлумачують так: *«Другий підхід – це квантитативне дослідження статусу іншомовних одиниць, адже воно ґрунтується на точних кількісних підрахунках похідних (слів) з тими або іншими запозиченими елементами. Саме конкретні числа виконують роль критеріїв виділення афіксів, напівафіксів, афіксоїдів, екс-афіксів тощо. Так, зокрема, ті запозичені препозитивні форманти, за допомогою яких утворено від 37 до 99 однотипних дериватів на 50 000 найчастотніших слів, і одержують статус префікса»* [4, с. 22-23].

Кількісний метод дослідження статусу одиниць іншомовного походження не може бути прийнятим, адже квантитативні характеристики

цих одиниць частково відбивають їх комбінаторні можливості, але разом із тим, зовсім не визначають функціонально-семантичні, які є основними при витлумаченні терміна «афікс» [4, с. 23].

Саме перший підхід враховує характер десемантизації іншомовних одиниць та їх функціональне уподібнення до афіксів, тобто основні параметри афіксів. Тому якісний підхід і зазнав широкого застосування на матеріалі слов'янських та інших мов. Проте в межах цього підходу виокремлюється кілька класифікацій. Дихотомічна класифікація поділяє елементи іншомовного походження на афікси і не афікси – компоненти складних слів. Проте при такому поділі велика частина одиниць умовно зараховується до коренів – компонентів складних слів через те, що не виявляє в повному обсязі ні ознак афікса, ні ознак кореня.

Тому через відсутність у частини запозичених лексико-морфем достатніх ознак для надання їм статусу афіксів або кореня дихотомічну класифікацію науковці не вважають стрункою та бездоганною, тобто таку, яка не викликає суперечок.

Більш досконалою, за словами Катерини Городенської, видається тричленна класифікація, яка на дихотомічній осі «афікс – корінь (компонент складного слова)» виділяє клас перехідних, проміжних одиниць – кореневі за походженням морфеми, що частково десемантизувалися і функціонально зближуються з афіксами [4, с. 23].

Висновки до розділу 1

Як показують матеріали дослідження, основним способом поповнення лексичного складу сучасної української літературної мови є неологізація, основним способом творення якої, за квантитативними показниками, є морфологічний спосіб. Високою здатністю до продуктивності відзначається афіксальний спосіб словотворення.

Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української літературної мови новітнього періоду зумовлюють активне використання афіксоїдів. Мовознавці дотримуються однієї думки та зазначають, що в сучасній дериватології виділяють клас словотвірних одиниць перехідного статусу, які мають кореневу семантику та виступають компонентами складних слів, проте розвивають здатність утворювати «однотипний ряд слів», тобто виступати «носієм узагальненого словотвірного значення». Найчастіше цей клас перехідних одиниць називають афіксоїдами і розглядають їх у межах тенденції розвитку афіксів із формантів складних слів. Така тенденція є визначальною в процесі збагачення словотворчих засобів мови.

На основі ступеня десемантизації й набуття узагальнено-абстрактного значення в українській дериватології з'явився якісний підхід до оцінки афіксоїдності елементів слів. Учені одногласно погоджуються із цим підходом, зазначаючи, що саме за цим підходом здатність утворювати однотипні ряди слів найвища в тих препозитивних іншомовних елементів, що виражають кількісно-оцінне значення, тому що воно сумісне з характером значення предиката. До таких належать *мікро-*, *міні-*, *мега-*, *нано-*, *полі-*, *моно-*, *макро-*, *максі-* та *бі-*.

Комбінаторні властивості цих елементів широкі, тому що вони приєднуються як до іншомовних, так і до питомих слов'янських основ: *макроекономіка*, *макрокінематика*, *макросистема*, *макроструктура*, *макротіло*; *монокультура*, *моношихта*, *біметали*, *бігази*, *біпрепарати* і т. д. На думку дослідників словотвору, препозитивні іншомовні елементи з кількісно-оцінним значенням мають найвищий ступінь префіксоїдності.

А інші значення препозитивних іншомовних елементів, а саме: конкретно-предметні та процесуальні, несумісні з характером значень іменних префіксів. Конкретно-предметні та процесуальні форманти: *біо-*, *еко-*, *аудіо-*, *відео-*, *кіно-*, *теле-* та інші, мають низький рівень десемантизації, тому в них обмежені комбінаторні можливості.

Збільшення системи дериваційних афіксів сучасної літературної мови відбувається за участю афіксоїдів питомо слов'янського та іншомовного походження та похідних із ними, які виражають різні кількісні значення супровідного предиката, пов'язані з величиною, розмірами, обсягами чого-небудь і є першою частиною складних слів (значною кількістю представлені також іменники з абстрактним значенням, що означають назви процесів, результати дії, властивостей і характеризуються додатковим значенням зменшеності), говорять про входження цих одиниць до словотвірної системи сучасної української мови.

РОЗДІЛ 2

Словотвірна структура нової лексики з лексико-морфемами високого ступеня префіксоїдності

2.1. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою *мікро-*

У новотворенні досліджуваного періоду з кількісно-оцінної групи лексико-морфем найчастіше використовується префіксоїд *мікро-* – перша частина складних слів, що означає: а) малий, напр.: *мікрівібух*, *мікрівібрація*, *мікродоба* і т. ін.; б) пов'язаний з вивченням дуже малих предметів, величин, наприклад: *мікроаналіз*, *мікрогеометрія* і т. ін. (6, Т. 4, с. 733).

Група слів із лексико-морфемою *мікро-* вказує на дуже малі розміри та обсяги: *Пригадую промовисту мікрополеміку, стосовно проблеми в інтерв'ю професора Івана Денисюка із відомим літературознавцем нашого часу Миколою Ільницьким* (2, с. 90); ... яка може правити за таку собі *мікрорецензію* на літ ескізи В. Кузана (4, с. 288); *Це ніби фундаменталістсько-патріотичний «міроміф»: «наша» – і на таке спромоглася!* (4, с. 287).

Ми бачимо в дослідженому матеріалі, що лексико-морфема *мікро-* частіше приєднується переважно до іменників (65 новотворів): *мікрообраз*, *мікродефект*, *мікрогалактика*, *мікроконцепт*, *мікроперіод*, *мікроорда*; рідше ми бачимо сполучуваність префіксоїдів із прикметниками (6 новотворів): *мікротунельний*. Наприклад: *На поверхні резервуара розміщені датчики, і коли десь станеться мікродефект, вони відразу визначають місце й характер ушкодження, а експертна система одразу видасть рекомендації з його усунення* (2, с. 79); *Врешиті, на докладному, за мікрообразами та в контексті всієї першої частини повісті, літературознавчому аналізу пейзажу «Ідуть дощі» з'ясовуємо поняття «імпресіонізм»;*

Метаперіодизація, фактично, вже усталилася, йдеться про «підперіоди», «мікроперіоди», уточнення «кордонів», де цілком можливі й новаторські винаходи (2, с. 80); На оберті розпочали використання єдиного в Україні мікротунельного комплексу AVN 1200 C, що його придбали у Німеччині за 10 млн. грн. (2, с. 80).

Твірні основи, що сполучаються з префіксоїдом *мікро-*, передусім мають конкретне значення: *мікрокартина, мікробюстик, мікропилинка*. Значну словотвірну активність аналізована лексико-морфема *мікро-* виявляє й у творенні іменників, які мають абстрактне значення: *мікроутворення, мікромета, мікромотиви*.

Приєднуючись до твірних основ, префісоїд *мікро-* часто використовується в термінотворенні: *мікробіосейсмополігон, мікрозавузлення, мікролептон, мікроземлетрус, мікропедіатрія*. Наприклад: *На території арборетума Державного Нікітського ботанічного саду є мікробіосейсмополігон, де я веду спостереження за ящірами; Мікрозавузлення його прози, скажімо, окремий опис, абзац, збудовано як завершений художній твір, так само – окремий розділ і твір у цілому (2, с. 79).*

Коли ж це не термінологічні утворення, то лексико-морфема *мікро-* має таке значення – «менший, ніж звичайно»: *мікроконтекст, мікродискусія, мікроепоха, мікроінтерв'ю, мікросенсація, мікроанкета, мікроспектакль, мікровсесвіт* та ін.

Також іншомовний формант *мікро-* набуває ще одного значення – «дуже короткий», коли приєднується до назв предметів одягу. У результаті чого наприкінці ХХ – початку ХХІ століття почали з'являтися такі лексеми, як *мікроспідниця* та *мікрошортики*. Наприклад: *Саме напів- (а то і більше) оголені сіднички в мікрошортиках і прозорі блузочки зробили Кайлі справжньою знаменитістю (2, с. 80).*

Префіксоїд *мікро-*, приєднуючись до іменникових основ, найбільш активно використовується на позначення: а) назв приладів, інструментів,

пристроїв: *мікрокатор, мікроприлад, мікросканер, мікронишпорка;*
 б) процесів, речовин та матеріалів: *мікрозавузлення, мікродомішки, мікрошпон;* в) території та простору: *Звідси картину світу, репрезентовану збіркою, слід розглядати на рівні мікропростору* душі ліричного героя (2, с. 80); *Юрій Луценко: я боюсь мікрогетьманства в опозиційному об'єднанні* (2, с. 90); *Биті пляшки і графіті, у невігадливім світі, що коливається від мікрорайонських сюїт* (4, с. 288); г) держави та племені: *Патологічна ейфорія «десакралізації» породила мікроорду новітніх газетярів-літературознавців, таких собі «вічних хунвейбінів», які напрямцєь «підключені» саме до люмпенізованої частини реципієнтів; Так, у мікроімперії Югославії проти утворення незалежних держав колишніх молодших братів воюють серби, а у Радянському Союзі – росіяни* (2, с. 80); *Ні, в межах свого сімейно-племенного мікроцарства* ранньої доби ми боготворимо наші чада (3, с. 90).

Меншу активність лексико-морфема *мікро-* виявляє в назвах хвороб: *мікроінсульт;* мінералів та організмів, що існують у воді: *мікрководорості;* у позначенні належності осіб за фахом чи виконуваною ними роботою: *мікроролер.*

Коли ж лексико-морфема *мікро-* приєднується до прикметникових основ, то називає властивості, якості, ознаки: *мікрофінансовий, мікрокалькуляторний, мікрокапілярний, мікросоціологічний, мікроструктурний.* Наприклад: *При цьому варто зазначити, що статус фонду в нашій державі став вищим WNISEF, починаючи з минулого року, працює у складі мікрофінансового банку (Україна) разом із такими авторитетними його акціонерами, як Європейський банк реконструкції та розвитку, німецько-український фонд та інші* (2, с. 80).

Перша складова частина аналізованого матеріалу, будучи іншомовною деривацією, приєднується до латинських слів: *мікроабсцес* (лат. *abscessus* – гнояк), *мікрофракція* (від лат. *fractio* – розламування) (5, с. 723), грецьких: *мікротехнологія* (від грец. *τέχνη* – майстерність) (5, с. 665), і ...логія

(від грец. *λόγος* – слово, вчення) (5, с. 397) та французьких слів: *мікрозонд* (від франц. *sonde* – бур, щуп) (5, с. 316), *мікросимфонія* (від грец. *συμφωνία* – співзвучність) (5, с. 704), але в досліджуваному матеріалі також засвідчена сполучуваність лексико-морфеми *мікро-* і з українськими твірними основами: *мікробульба*, *мікродобриво*, *мікродвигун*.

Як бачимо, комбінаторні можливості префіксоїда *мікро-* не обмежені: хоч кількісно переважають випадки приєднання лексико-морфеми до запозичених твірних основ, все ж таки трапляються випадки, коли компонент *мікро-* приєднується і до українських твірних основ.

2.2. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою *міні-*

Також виявляє значну активність у новоутворенні початку XXI століття продуктивний префіксоїд *міні-*. Словотвірне значення префіксоїда *міні-* (англ. *mini*) – скорочення від *мінімальний* (5, с. 507). *Мінімальний* (лат. *minimalis*) – найменший серед чогось, найменший з можливих (5, с. 508).

Слова, які утворюються з цим формантом, позначають щось невелике за розмірами: *міні-мікрофон*, *міні-заслуга*, *міні-розплата*. Причина появи цього словотвірного форманта зумовлена тим, що розширилися сфери обслуговування, а у зв'язку з цим почали з'являтися крім гігантських, ще й малі підприємства.

Лексико-морфема *міні-* в дослідженому матеріалі частіше вживається з іменниками (53 новотвори): *міні-вен*, *міні-європротест*, *міні-віршик*, *міні-трактор*, *міні-Давос*, *міні-мініатюра*; поодинокі – з прикметниками (всього 1 новотвір): *міні-інвазивний*. Наприклад: *Задня частина кузова, з просторим багажником і другим рядом сидінь, які можна зсовувати, складати, а то й виймати, багато в чому нагадує міні-вен* (2, с. 81); *Міні-європротест* серед мешканців висотних будинків (2, с. 91); *Разом із тим у 2011-му видано поетичну збірку міні-вибраного Л. Костенко «Річка Геракліта», яка стала символом чистої естетики* (3, с. 91); *Поруч з місяцями вони – бліда подоба, /*

Міні-копії у стилі «ретро» – / Ліхтарі (4, с. 234); Згодом з'явилася нова технологія, ще не менш травматична – **міні-інвазивна**, коли замість інструментів почали вводити електроди (1, с. 81).

На початку століття іншомовний компонент *міні-* активно почав вживатися в побутовій лексиці, адже приєднувався до слів, що позначають назви вкороченого одягу: *міні-плащ*, *міні-сукня*, *міні-спідниця*, а потім у засобах масової інформації: *міні-інтерв'ю*, *міні-гастролі*, *міні-фейлетон*.

Ми з'ясували, що найбільш активно лексико-морфема *міні-* приєднується до іменників конкретного значення: *І кожна праця – наче міні-дисертація: вивершена, обґрунтована, зважена до дрібниць* (4, с. 291); *Для прикладу – один з міні-віршів з триптиху «Клаптики»* (2, с. 81). Меншу активність префіксоїд *міні-* виявляє з іменниками абстрактного значення: *...починаючи від «міні-реабілітації» 1953 року (коли з ініціативи Лавренція Берії було спущено на гальмах справу кремлівських лікарів)* (3, с. 97); *Скупляєш все, що міні-вартість має* (4, с. 234).

Реалізація значення лексико-морфема *міні-* відбувається в поєднанні з:

а) назвами апаратів та пристроїв: *міні-дисплей*, *міні-вертоліт*, *міні-калькулятор*, *міні-магнітофон*; назвами закладів освіти: *міні-дитсадок*, *міні-студія*, *міні-школа*; назвами виробничих і торговельних об'єктів: *міні-маркет*, *міні-буфет*, *міні-завод*, *міні-пекарня*, *міні-підприємство*, *міні-ферма*, *міні-друкарня*. Наприклад: *Олігарх районного масштабу (власник ресторану, кількох міні-маркетів, півтора десятка торгових наметів) лежав уже третій день поспіль; Тут діють міні-пекарні, макаронна лінія, цех з виробництва гречаної крупи* (2, с. 81); *На Романові трималося усе домашнє господарство, – каже викладач, – вони із Семеном тримали свою міні-ферму, розвозили кролів* (2, с. 82); *Не за горами той час, коли вдома можна буде мати міні-друкарню* (4, с. 290).

Лексико-морфема *міні-* досить активно долучається до назв осіб за різними ознаками: *У міжнародному конкурсі «Міні-містер світу-2007» переміг 13-річний українець Артур Пісковський* (3, с. 90); *Міні-матуся*

(титри до сюжету про матір-карлицю) (3, с. 97); **Міні-мініатюрист** степового краю (4, с. 290); Балаганяць **міні-поетес** / І на Віслі, і на річці Сені (4, с. 234); Він нагадує мені монолог одного сучасного **міні-олігарха**, власника магазинів (4, с. 291); *Хочете того чи ні, з часом стаєте **міні-психологом*** (2, с. 81).

Можна зазначити, що префіксоїд *міні-* досить вільно використовується на позначення території, простору: *Крім Київського мегамайдану, є десятки **міні-майданів** в інших містах* (3, с. 91); *Естонія створила **міні-єврозону** задовго до появи загальноєвропейської* (3, с. 91).

Також лексико-морфему *міні-* використовують на позначення дидактичних термінів: *Загалом поза цим змістом, як показує експериментальний досвід, втрачається дійове розвивальне значення будь-якого навчального заняття чи **міні-модуля**; Тобто кожен урок перетворюється на **міні-дискусію*** (2, с. 81).

Варто підкреслити, що за допомогою аглютинативності лексико-морфема *міні-* в мовців є можливість утворювати okazіоналізми: *міні-держава, міні-республіка*. Наприклад: *Сьогодні Подільська аграрно-технічна академія – це своєрідна «**міні-держава**» на берегах Смотрича, до складу якої входять науково-дослідний інститут круп'яних культур, проблемні науково-дослідні лабораторії з обробітку ґрунту та трансплантації ембріонів тварин, науково-дослідна лабораторія генетики і селекції сої* (2, с. 81).

Іншомовна препозитивна лексико-морфема *міні-* більш активно приєднується до іншомовних твірних основ: *міні-зебра* (франц. *zebre*, португ. *zebra*, з афр. мови *банда*) (5, с. 315); *міні-лінза* (нім. *linsen*, букв. *Сочевниця*) (5, с. 394); *міні-копія* (від лат. *copia – запас, велика кількість*) (5, с. 421); *міні-регата* (італ. *regatta*, від *riga*) (5, с. 573); *міні-рандеву* (франц. *rendez-vous*, букв. – *приходьте*) (5, с. 652); *міні-фраза* (від грец. *φράσις – спосіб вираження, зворот*) (5, с. 826). Але існують випадки сполучення префіксоїда

міні- з основами українських слів слов'янського походження: *міні-дивовижа*, *міні-вибране*.

Отже, можна зазначити, що комбінаторні можливості лексико-морфеми *міні-* також не є обмеженими, адже вона активно долучається і до запозичених, і до власне українських твірних основ, але до іншомовних основ все ж таки приєднується частіше.

2.3. Словотвірна активність слів із лексико-морфемою *мега-*

У матеріалі сучасного новотворення з кількісно-оцінної групи лексико-морфем також досить активно використовується префіксоїд *мега-* (від грец. *μέγας* (*μεγάλου*) – *величезний*), який у складних словах відповідає поняттям «мільйон», «великий», «грандіозний», «велетенський» (5, с. 485).

Утворені слова з цим іншомовним препозитивним елементом позначають щось дуже велике, сильне, грандіозне та надзвичайне за розміром, об'ємом та вагою: *мегаметр* – значніший, поважніший, ніж метр; *мегаподвиг* – великий, значний подвиг; *мегазвук* – дуже сильний звук. Приклади: *Діти виступали, а після співів-танців поспішали врятуватися від спеки у метро. Багатьох так вимотувало сценічне сонце, помножене на мегазвуки, що вони байдуже проходили повз міні-зоопарк* (4, с. 277); *Колеги, метри й мегаметри! Народні депутати – письменники! На нас дивиться з надією зневажений безбатченками Шевченко* (4, с. 278).

Як показує фактичний матеріал дослідження, лексико-морфема *мега-* вживається лише з іменниковими твірними основами (34 новотвори): *мегаподія*, *мегапенсія*, *мегасуботник*, *мегаканал*, *мегасуботник*, *мегакалейдоскоп*. Наприклад: *...що мало би перетворити тебе на збожеволілу піщинку всередині мегакалейдоскопу, особливо та світляна вежа у трикутнику Бродвею та 48-ї й 47-ї вулиць* (3, с. 86); *Про чергову сторінку українського мегадербі розкажемо наступної суботи* (3, с. 277);

Мегапенсії у безпеці (4, с. 278); рідше – до прикметників (2 новотвори): *мегапопулярна*.

Словотвірну активність у поєднанні з іншими твірними основами префіксоїд *мега-* виявляє у творенні абстрактних понять: *Сенсаційний серіал «Мегап перевезення»*; *Дорівнятися до цієї мегаметафори* могли тільки бомжі на Антверпен Централ (3, с. 87); *Політик стає діячем мегамасштабу*, коли не тільки оволодіває цим поняттям, а й знаходить механізм для наповнення її змістом (4, с. 278); *Перехід Заварова до «Ювентуса» свого часу став мегалодією у світовому футболі* (4, с. 276); *Сьогодні на СТБ – мегаталант України* (4, с. 279).

Менш продуктивне поєднання препозитивного елемента *мега-* з іменниковими твірними основами, що мають конкретне значення: *Мегалисиця* впіймала без вагань (4, с. 278); *Британські спецслужби повідомляють, що змогли відвернути мегатеракт*, що був загрозою нацбезпеці (4, с. 279).

Префіксоїд *мега-* найчастіше використовується на позначення території, приміщення, установ та закладів освіти: *Під приводом укрупнення ВНЗ* було зроблено поставити новий «*мегавиш*» під контроль міністра (3, с. 86); *Керівник ось цього ОСББ, що є сусідом майбутнього мегажеку*, заперечує (3, с. 86); *Нарешті я був заведений Проводирем Фішем у «Гофбройгауз»* – цю головну *мегастайню*, цю метастазню, що в ньому може міститися до трьох з половиною тисяч пивожлуктів одночасно (3, с. 87); *Інвестор, що хоче збудувати мегакачатник*, про спротив мешканців знає (3, с. 87); *Якщо враховувати появу великих мегакрамниць*, то російські видавці жіночо-детективного читива заробляють на нас добряче, мало того, зиск мають і українські дилери (4, с. 277).

Меншу активність виявляє лексико-морфема *мега-* у поєднанні з іншими твірними основами на позначення осіб, які належать до якоїсь групи, партії, або уряду: *Оскільки й БЮТу, й «мегадемократам»* комфортніше існувати й нестабільній обстановці (4, с. 276); *Переважна більшість*

меценатів – колишні випускники Гарварду, які стали **мегаолігрхами**, як у нас кажуть (4, с. 278).

Також препозитивний компонент *мега-*, приєднуючись до прикметникових основ, використовується на позначення ознаки, за якою характеризується предмет: *Але в цьому епізоді відмінно розібрався **мегадосвідчений** Тюрал* (4, с. 277).

Не меншу словотвірну активність у поєднанні з іншими твірними основами префіксоїд *мега-* виявляє у творенні слів на позначення фіксації та демонстрації зображуваного, наприклад, надзвичайного театрального шоу: *До **мегавиставки**, окрім стін, зведених двісті років тому, будова не готова* (4, с. 276); *Нарощенню цього образу сприяла також небувала за своїм розмахом промокомпанія, що не кліп, то **мегакліп**, що не концерт, то «**мегашоу**»* (4, с. 279).

Компонент *мега-* є деривацією грецького походження, і у всіх аналізованих словах ця лексико-морфема є першою складовою частиною, що приєднується також до іншомовних твірних основ, а саме: *мегаісторія* – (від грец. *історія* – *оповідь про минулі події, дослідження, знання*) (5, с. 347); *мегакредит* – (лат. *creditum* – *позика*, від *credo* – *вірю, довіряю*) (5, с. 428); *мегаверсія* – (франц. *version*, від лат. *verso* – *тлумачу, зважую*) (5, с. 157). Наприклад: *Мегакредити* для малого бізнесу (4, с. 278); *Автор проекту «Мегаісторія України»* (4, с. 277). У досліджуваному матеріалі також засвідчена сполучуваність лексико-морфем *мега-* і з питомо українськими словами: *мегабурулька, мегазатоп*.

Як бачимо, комбінаторні можливості префіксоїда *мікро-* не обмежені: хоч кількісно переважають випадки долучення лексико-морфем до запозичених твірних основ, все ж таки трапляються випадки, коли компонент *мікро-* долучається й до українських твірних основ (гібридні слова).

2.4. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою *нано-*

Словотвір XXI століття засвідчує використання й такого префіксоїда, як *нано-*, який від грецького (*νάνος*) означає «карликовий» (5, с. 455). Великий тлумачний словник сучасної української мови подає таке визначення іншомовного елемента *нано-*: приставка, яка у складі слова означає 10^{-9} (н), тобто одна мільярдна частина чогось (1, с. 725).

У дослідженому матеріалі лексико-морфема *нано-* вживається лише з іменниками (22 новотвори): *нанотовари, нанопилюга, наночастинки, наносуспільство, наноматеріали*. Наприклад: *Відкашлявшись нарешті від нанопилюги й зітхнувши з полегшенням, Патріарх Кірілл знову започував себе незатишно; Наносуспільство – найбільш обґрунтована назва суспільства XXI століття; Лише у США Е. Дрекслер розгорнув компанію з пропаганди роботів-«наноансамблерів», але вона мала обмежений вплив на решту планети; У той час навіть у спеціалізованих наукових часописах лише зрідка з'являвся термін «наноматеріали» (переважно йшлося про фулерени) і ще рідше – «нанотехнології» (2, с. 87).*

Словотвірну активність у поєднанні з іншими твірними основами префіксоїд *нано-* виявляє у творенні абстрактних понять: *Не випадково наш відомий педагог-науковець І. Підласий також, ігноруючи нанонауки, зробив наприкінці 2007 року такий висновок; Експерти чомусь не звернули увагу на стан і найближчі (не кажучи про віддалені) перспективи нанотехнологій, тому використали цей термін виключно для опису очікуваного прогресу у сфері комп'ютерних процесорів, де мікронні елементи вже стали поступатися значно меншим, які мають розміри 30 – 60 нм ($1 \text{ нм} = 10^{-9} \text{ м}$); Ми пропонуємо в усій «наносфері» раз і назавжди домовитися про те, що не всі способи виготовлення дуже малих продуктів автоматично слід називати «нанотехнологіями» (2, с. 87-88).*

Менш продуктивне поєднання з твірними основами, що мають конкретне значення: *Використання чималої кількості старих джерел і*

неувага до найновіших завадили А. Свідзинському помітити появу великої групи **нанорозділів** природничих наук, молодого й динамічного сектора товарів 6-го і 7-го технологічних укладів; На наших теренах **«нанотема»** майже не звучить в освітній, політичній, економічній та науковій сферах, на відміну від розвинених держав Заходу і Сходу, та навіть Росії; **Нанотехнолог** Е. Дрекслер пророкує, що нанотехнології кардинально змінять не тільки сфери суспільства, але й сам біологічний вид *Homo Sapiens*, замінивши його новим біотехнологічним видом, що саморозвивається – *Nano Sapiens* (2, с. 88).

Твірні основи, що сполучаються з префіксоїдом *нано-*, передусім вживаються в термінології на позначення одиниць виміру: *наноампер*, *нановат*, *нанокулон*, *наноом*, *наносекунда*, *нанотесла*, *нанофарад*, *наносомія*. Також почали з'являтися нові терміни, що свідчить про стрімкий ріст науки, яка не стоїть на місці: *наноробот*, *наноелектроніка*, *нанокомп'ютер*.

Коли значення твірних основ несумісне із іншомовним формантом виского ступеня префіксоїдності *нано-*, то це веде до творення okazіоналізмів: *Віднайдення реального шляху до штучного фотосинтезу – найважливіша і найвагоміша «нанонovina» останніх двох років* (2, с. 87).

У словнику іншомовних слів засвідчено, що елемент грецького походження *нано-* активно приєднується до запозичених основ: *нанодіагностика* (від грец. *διάγνωσις* – розпізнавання, визначення) (5, с. 262); *нанореволюція* (від франц. *revolution*, від лат. *revolutio*) (5, с. 573), *нанопродукти* (від лат. *productus* – вироблений) (5, с. 573). Наприклад: *За відсутності узгодженої міжнародної назви цієї революції пропонуємо одразу кілька авторських варіантів: нанореволюція, четверта хвиля, квантова, ноосферна тощо* (1, с. 87).

Але в ролі твірних часто виступають і українські основи: *Ось і Е. Дрекслер відзначився надто примітивним передбаченням, адже його пропозиція лікувати людей способом уведення в капіляри «підводних човнів з нанорозмірами» є точним аналогом пропозиції XIX століття*

використовувати весла для пересування людей у повітрі; Відновлення діяльності технологічних парків дасть змогу Україні успішно конкурувати у світовому технологічному просторі, а саме: біотехнології, наномедицини, створення нових методів діагностики захворювань (2, с. 87).

Отже, більш активно лексико-морфема *нано-* приєднується до запозичених твірних основ, але приклади поєднання грецького елемента з питомо українськими основами свідчать про адаптованість цього префіксоїда й до нашої мови.

2.5. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою *полі-*

У новоутворенні досліджуваного періоду з кількісно-оцінної групи лексико-морфем майже таку ж частотність використання, як і префіксоїд *моно-*, має препозитивний елемент *полі-* (від грец. *πολύς* – численний) – у складних словах відповідає поняттям «численний», «багато» (5, с. 532).

Частіше лексико-морфема *полі-* вживається з іменниками (10 новотворів): *поліклаузульність, полілінгвістичність, полілог, політалановитість*; рідше – з прикметниками (6 новотворів): *поліетнічний, поліконфесійний*. Наприклад: *За характером своєї яскравості й політалановитості він може бути співвіднесеним із літературним життям помежів'я XIX – XX століть; Біклаузуальність поезій Стуса співіснує з поліклаузульністю його строфічних конструкцій, де навіть у катренах можуть уживатися клаузули трьох або чотирьох типів; Україна є державою поліетнічною, а разом з тим і поліконфесійною (2, с. 107).*

Словотвірну активність у поєднанні з іншими твірними основами префіксоїд *полі-* виявляє у творенні іменників абстрактного значення: *Україна має певну подібність до міжвоєнної Литви і до міжвоєнної Чехословаччини: формальний демократизм, поліетнічність, полілінгвістичність поруч із корупцією, автократичними тенденціями влади (2, с. 107).*

Рідше лексико-морфема *полі-* виявляє активність у творенні конкретних назв: *У Володимира Михайловича після зіткнення джипа з «Жигулем» – політравма, закрита черепно-мозкова травма, струс головного мозку* (2, с. 107).

Префіксоїд *полі-* в поєднанні з прикметниковими твірними основами досить активно вживається на позначення властивості, якості, ознаки: *Емпірично програмуючи реалізацію поліаспектних виховних завдань засобами гри, народна педагогіка правильно зорієнтувалась в тому, що зібрання дітей супроводжуються більш чи менш вираженою ігровою діяльністю; Це дітище політехнологічної думки не обтяжених зайвою мораллю діячів сміливо користується тим, що справжній НРУ нікуди ще не зникав; Якщо розглядати український простір як текст – поліпериферійний, що охоплює периферії-субтексти різних варіантів європейського історико-культурного ареолу, важко переоцінити в цьому просторі текст волинський* (2, с. 108).

Лексико-морфема *полі-* є іншомовною деривацією й передусім приєднується вона також до іншомовних твірних основ: *поліетнічний* (від грец. *εθνικός* – народний) (5, с. 261), *поліваріантність* (від лат. *varians* (*variantis*) – змінний) (5, с. 151). Наприклад: *Національна держава може бути поліетнічною, багатомовною (Швейцарія, де єдина швейцарська нація розмовляє чотирма мовами) чи навіть багаторасовою (типовий приклад США), але при цьому залишається національною державою; При цьому спостерігаємо відмову від прозорості і чіткості на користь поліваріантності істини або навіть її цілковитої відсутності, що набуває ексцентричних, епатажних форм* (2, с. 107). Набагато менше префіксоїд *полі-* вживається з українськими основами, у матеріалі дослідження можна побачити лише 1 новотвір: *полісвіт*. Наприклад: *Акцентованим є прагнення наділити життям і душею явища природи; широким спектром полісвітів універсаму* (2, с. 108).

Отже, комбінаторні можливості лексико-морфеми *поли-* не обмежені, але набагато частіше вона приєднується до запозичених твірних основ, ніж до питомо українських.

2.6. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою *моно-*

У сучасній дериватології з меншою активністю використовується префіксоїд *моно-* (від грец. *μόνος* – *один, єдиний*), у складних словах відповідає поняттям «одно», «єдино» (5, с. 445), який частіше приєднується до іменників (7 новотворів): *моновідданість, моноверсійність*; рідше – до прикметників (3 новотвори): *монорегіональний*. Наприклад: *В окремих фрагментах твору-дослідження автор відходить від базового принципу поліаспектності мислення, звертається до моноверсійності, що одразу ж призводить до спрощення мислення, деінтелектуалізуючи його* (2, с. 83); *Твоя моновідданість; Воно (оточення Януковича) жорстко монорегіональне* (2, с. 84).

При приєднанні до прикметникових основ префіксоїд *моно-* вживається на позначення властивості, якості, ознаки: *Головна мета перехідної програми – навчити школярів англійської якнайшвидше, щоб вони могли далі навчатися в мономовних англійських класах; Національні держави Європи є моноетнічними* (2, с. 84).

Твірними іменниками виступають абстрактні поняття: *Отже, мономистецтво – сфера творчості швидше чоловіча, ніж жіноча* (2, с. 84); *Складається враження, що повість витримана у стилі традиційного моновикладу* (2, с. 84).

До окремої групи можна віднести новотвори з елементом *моно-*, що являють собою різновиди театральних жанрів, у яких бере участь один виконавець: *моновистава, моноп'єса, моноспектакль*. Наприклад: *Моновистава не відбулася, як це було, за спрощеною схемою* (2, с. 84).

Проаналізувавши дібрані матеріали дослідження, ми дізналися, що елемент грецького походження *моно-* активно приєднується до запозичених основ, вносячи в структуру дериватів таке ж значення, що й питома основа, яка приєднується до генетично однотипної основи *одно-*: *моноекономіка* (від грец. *οικονομική*, від *οίκος* – *житло* і *νόμος* – *закон*) (5, с. 236); *моноверсійність* (від франц. *version*, від лат. *verso* – *тлумачу, зважую*) (5, с. 157). Наприклад: *Характерна риса простої нерозвиненої системи, якою було первісне суспільство, – моноекономіка* (2, с. 84). А також префіксоїд *моно-* вживається із питома українськими основами: *моноколір*. Наприклад: *Безумовно, зовсім не фарбувати волосся ніхто не забороняє, але краще, коли на вашій голові буде моноколір* (2, с. 84).

Отже, можемо зазначити, що комбінаторні можливості префіксоїда *моно-* також не обмежені: він долучається і до запозичених твірних основ, і до питома українських.

2.7. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою *макро-*

Приблизно однакову активність, порівняно з префіксоїдом *моно-*, виявляє іншомовний елемент *макро-* (від грец. *μακρός* – *великий, довгий*), який у складних словах відповідає поняттям «*великий*», «*довгий*» (5, с. 473).

Група слів із цим префіксоїдом вказує на дуже великі розміри та обсяги і виступає із протилежним значенням щодо утворень слів із лексико-морфемою *мікро-*: *макродоба* – дуже тривалий проміжок часу, *макронаселення* – дуже велика сукупність людей.

Префіксоїд *макро-* активно вживається з іменниками (6 новотворів) на позначення іменників з абстрактним значенням: *Кожен з них характеризується специфічними формами дії як запальних, так і часткових закономірностей, законів, механізмів і чинників, що виникають та діють тільки на одному з цих макроетапів розвитку, і які визначають*

взаємозв'язки змін у психічних організацій (2, с. 73); *Т.Федюк із концептуальною вивіреністю використовує ефектний рядок, що становить характерний естетичний прийом макросучасності* (2, с. 83).

Проаналізувавши фактичний матеріал дослідження, ми виявили один оказіоналізм, що вказує на несумісність семантики твірної основи аналізованого слова при сполученні із префіксоїдом високого ступеня префіксоїдності *макро-*: *Україна: між макрокрапельками* (3, с. 85).

Препозитивний елемент *макро-* є іншомовною деривацією і передусім приєднується він також до іншомовних твірних основ: *Принаймні, якщо судити за макросимптомами* (від грец. *σύμπτωμα* – збіг обставин, ознака) (5, с. 703). Але також можна побачити й приєднання препозитивного компонента *макро-* до українських основ: *Всі ріки впадають у Лету. Всі течії – для боротьби. Напружую м'язи для злету. Над обширом макродоби* (3, с. 85).

Як бачимо, комбінаторні можливості лексико-морфеми *макро-* не обмежені, але набагато частіше вона долучається до запозичених твірних основ, ніж до питомих українських.

2.8. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою *максі-*

У новоутворенні, який ми вивчаємо, також із незначною активністю використовується препозитивний іншомовний елемент *максі-* (англ. *maxi*) – скорочене від слова «максимальний» (лат. *maximalis*) – *найбільший, граничний* (5, с. 474).

Слова з цим формантом означають щось дуже велике за розмірами: найбільше серед чогось. Отже, префіксоїд *максі-* є протилежним іншомовному елементові *міні-*.

Як показує аналізований матеріал дослідження, префіксоїд *максі-* частіше вживається з іменниками (6 новотворів) як на позначення конкретних понять: *Виріс Кислиця / (Це суцзя правда) / З міні-шкідливця / У*

максі-гада (4, с. 229); так і на позначення абстрактних понять: *Міні-заслуга – максі-зарплата / Максі-провина – міні-розплата* (4, с. 229).

Препозитивний елемент грецького походження *максі-* в проаналізованому нами матеріалі вживається переважно з питомо українським словами: *У цієї міні-моди / Найміцніші максі-кленки* (4, с. 229); *Про це вже мовлено не раз / І максі-речень й міні-фраз* (4, с. 229). Але нами було виявлено одне слово, твірна основа якого походить від англійської мови: *Скоро вийде її максі-сингл* (англ. *Single* від *Single Play record*) (4, с. 229), *куди ввійдуть п'ять танцювальних композицій* (2, с. 73).

Отже, комбінаторні можливості лексико-морфеми *максі-* не обмежені, але набагато частіше вона долучається до українських твірних основ, ніж до іншомовних, що свідчить про більшу адаптованість елемента грецького походження *максі-* до української мови.

2.9. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою *бі-*

У новітньому періоді ще меншу активність виявляє префіксоїд *бі-* (лат. *bi...*, від *bis* – *двічі*), у складних словах означає подвоєння (5, с. 95).

Ми бачимо в дослідженому матеріалі, що лексико-морфема *бі-* вживається з іменниками (3 новотвори), виявляючи словотвірну активність у творенні іменників, які мають абстрактне значення: *бікультуральність*, *біклазуальність* та *бікультура*. Наприклад: *Третій шлях – часткове прийняття англійської мови й американської культури за збереження своєї рідної мови й культури – критикують як прихильники, так і опоненти асиміляції етнічних груп, бо якщо білінгвізм цілком можливий, то «бікультура» – ніколи; Наполегливим насадження політики бікультуральності, двомовності в Україні відверто демонструється реалізація програми російського етнонаціоналізму, в якому гаряче зацікавлена Росія, здійснюючи масовану підтримку культурною, інформаційною експансією* (2, с. 14).

Поодинокий випадок долучення препозитивної лексико-морфеми *бі-* до прийменника (1 новотвір): *білінгвальний*. Наприклад: *Існуючі словники в українській, перекладній частині містять одночасно і спільну, і відмінну лексику, відмінність якої почасти просто губиться або залишається на маргінесі білінгвальної комунікації* (2, с. 14).

Як показує матеріал дослідження, префіксоїд *бі-* активно долучається лише до іншомовних основ: *біклаузульність* (від лат. *clausula* – закінчення) (5, с. 332).

Зазначаємо, що комбінаторні можливості префіксоїда *бі-* досить обмежені: він долучається переважно до запозичених твірних основ книжного використання.

Висновки до розділу 2

Проаналізувавши фактичний матеріал дослідження, ми дійшли висновку: запозичені лексико-морфеми *бі-*, *мікро-*, *міні-*, *макро-*, *максі-*, *моно-*, *нано-*, *полі-* мають високий рівень префіксоїдності, оскільки кількісно-оцінне значення, яке вони виражають, сумісне із значенням предиката. Отже, здатність утворювати однотипні ряди слів найвища саме в цих препозитивних запозичених формантів.

Із цієї групи лексико-морфем іншомовного походження з кількісно-оцінним значенням, найчастіше використовується префіксоїд *мікро-* та *міні-*, рідше – лексико-морфеми *бі-* та *полі-*, які є менш продуктивними.

Приєднуються запозичені препозитивні форманти високого ступеня префіксоїдності активніше до іменникових основ, ніж до прикметникових: *мікродефект*, *мікрогалактика*, *мікробибух*, *мікродоза*, *мікоперіод*, *мікроорда*; *мікротунельний*.

Збільшення кількості запозичених лексико-морфем та похідних із ними говорить про входження цих одиниць до лексико-семантичної та словотвірної системи сучасної української мови, адже вони є досить

економним і містким засобом передачі кількісно-оцінного значень. А препозитивна позиція на початку слова дозволяє їм досить вільно та активно приєднуватися до великої кількості іменників на позначення конкретних та абстрактних понять (на позначення назв приладів, інструментів, пристроїв, процесів, речовин та матеріалів, території та простору, назв осіб та ін.). Також приєднуються ці запозичені препозитивні форманти і до прикметників, хоч менш активно, на позначення властивостей, якостей та ознак.

Комбінаторні можливості цих елементів досить широкі, адже вони приєднуються як до іншомовних, так і до питомих слов'янських основ: *міні-лінза, міні-зебра; міні-дивовижа, міні-зебра.*

РОЗДІЛ 3

Словотвірна структура нової лексики з лексико-морфемами низького ступеня префіксоїдності

3.1. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемами на позначення способів фіксації і відображення (*теле-, кіно-, відео-, медіа-, кібер-, фото-, радіо-, аудіо-*)

У новоутворенні досліджуваного періоду з групи лексико-морфем низького ступеня префіксоїдності найчастіше використовується префіксоїд *теле-* – перша частина складних слів, що: а) відповідає слову **телевізійний**, напр.: *телеантена, телебашта, тележурнал* і т. ін.; б) (від грец. *τήλε* – далеко) означає: який діє на далеку відстань або здійснюється на відстані, напр.: *телебінокль, телекомандування* (6, Т. 10, с. 60).

Активне використання префіксоїда *теле-* при творенні слів у ХХІ столітті пов'язане із розвитком телебачення, яке винайшли ще в ХХ столітті, тоді ж і почали набувати поширення новоутворення із іншомовним формантом *теле-*, але і в досліджуваному нами періоді з неменшою активністю використовується ця лексико-морфема, адже науково-технічний прогрес не стоїть на місці. Зараз телебачення є значним у різних галузях діяльності: воно стало одним із засобів масової інформації, комунікації, освіти та культурного виховання людства. Отже, з'являються нові терміни та поняття в галузі телебачення, які вимагають назви, так і з'являються новотвори.

Як показує матеріал дослідження, то лексико-морфема *теле-* частіше приєднується до іменників (57 новотворів): *телелунатик, телеман, телеплач, телеінтерпретація, телегурток, телепророк*; рідше – до прикметників (2 новотвори): *телеапокаліптичний, телекамерний*. Наприклад: *Вісімнадцять тисяч глядачів «Стелз Центру» і мільйони «телелунатиків»*

побачили яскраве видовище боротьби за трон, звільнений Ленноксом Льюїсом; Коли переважна більшість **телеманів** пакує валізи, на каналі кипить робота; Здається, так звучав анонс **телеінтерпретації** однойменної книги автора А. Куркова (2, с. 140); Пояснення цьому **телеапокаліптичному** явищу, як і всьому іншому, є (3, с. 146).

На відміну від групи лексико-морфем з кількісно-оцінним значенням, а відповідно і вищим ступенем префіксоїдності, які вносять нове значення у структуру похідних слів, іншомовні елементи лексико-морфем низького ступеня префіксоїдності мають абстрактне значення, тому вони лише співвідносяться з певним поняттям. До таких належать препозитивний елемент *теле-*, який, приєднуючись до іменникових основ виражає, значення прикметника телевізійний, отже, виступає стягнутою формою цієї прикметникової основи: *телевістка, теледебати, телекоментар, телевізитка.*

Словотвірну активність у поєднанні з іншими твірними основами лексико-морфема *теле-* виявляє у творенні конкретних назв: *Прихильники сподіваються на якість зоряного телемила* (4, с. 530); *Вони хочуть спільними зусиллями відстояти право писати і говорити правду та цивілізовано вирішувати конфліктні ситуації в межах професійного цеху, без газетних чи телебоїв «стінка на стінку»; Смішний мультик-кліп на пісню «Не мала баба клопоту – купила порося» (в телеверсії – «Свиня») від забавної рівненської ватаги Ot Vinta* (2, с. 139); *Цей світ багато втратив, бо не бачитиме тепер себе в теледзеркалі пильним оком Процюка* (2, с. 140).

Також словотвірну активність у поєднанні з іншими твірними основами префіксоїд *теле-* виявляє у творенні абстрактних понять: *Аудиторія телеобману стала меншою* (3, с. 146); *Спочатку нашу мізки «промивали» теленавіюванням; Метод називається телепортацією і досі був відомим лише науковій фантастиці* (2, 140); *Микола Роцин зайнявся викриттям телеошуканства* (3, с. 146).

Префіксоїд *теле-* у поєднанні з іншими твірними основами найбільш активно використовується на позначення території, простору, приміщення та установ: *Наступна телезупинка – «Арсенальна»*; *Найвірогідніше, напружену ситуацію, що виникла в одеському телепросторі внаслідок порушення законності з боку організаторів конкурсного відбору за право користування 7-м метровим каналом* (2, с. 140); *Це, приміром, Китайський телеуніверситет, національний відкритий університет ім. Індіри Ганді* (2, с. 141); *Телемагазин чи телешахраї?* (3, с. 529); назв приладів та пристроїв: *Ну, а трохи раніше – на конкуруючій телекноці – той самий народ обирає собі чергових кумирів* (2, с. 146); *Отож, я й далі клацав своїм телепультником і таки виклацав двоє дуже свіжих, і головне, актуальних кін* (2, с. 141); *Тому попросили поета Володимира Верховеня підготувати спеціально для вас телекалейдоскоп «Крила, лапи і хвости»* (4, с. 529); сукупність та скупчення різноманітних людей: *А з якою радістю переходять на омріяну «другу державну» на телезбіговиськах Шустера?* (4, с. 530); *Цю ж мову – свідок все теленаселення України – добре опанували наші депутати* (4, с. 530).

Досить активно лексико-морфема *теле-* долучається до назв осіб за професією, посадою або званням: *телемовник, телестахановець, телемігрант, теледіва, телепророк*. Наприклад: *І характеризує ця відмінність не лише інтелектуальний рівень наших кіношників, що залюбки віддали свою власність чужинецьким телехапугам* (2, с. 141).

Як ми з'ясували, префіксоїд *теле-* є іншомовним і активно приєднується як до іншомовних твірних основ, так і до питомо українських: *телепігулка, телецукерка, телекаламуть, телеошуканство, телесмоктун; телеполітика* (від грец. *πολιτικά* – державна діяльність) (5, с. 616), *телекамера* (лат. *camera* – склепіння, від грец. *καμάρα* – склеписта кімната), *телеманіпуляція* (франц. *manipulation*) (5, с. 477), *телекоментар* (від лат. *commentarium* – записки, тлумачення) (5, с. 401), *телеамвон* (від грец. *ἀμβων* – виступ, підвищення) (5, с. 70) та ін.

Отже, можна зазначити, що комбінаторні можливості лексико-морфеми *теле-* також не є обмеженими, адже вона активно долучається і до запозичених, і до власне українських твірних основ.

Виявляє активність і префіксоїд *кіно-* (від грец. *κινέω* – *рухаю*), який у складних словах вказує на зв'язок з кінематографією (5, с. 385). Продуктивне використання лексико-морфеми *кіно-* з іншими твірними основами при творенні нових слів пов'язане з розвитком кінематографії, значною частиною якої є кіноіндустрія та науково-технічний прогрес.

І хоч кіномистецтво було винайдено у ХІХ столітті, а стало більш популярним у ХХ столітті, у новітньому періоді новотвори із препозитивним запозиченим елементом *теле-* також набули поширення, на що вказують дані із матеріалів дослідження. Лексико-морфема *кіно-* вживається лише з іменниками (28 новотворів): *кіноблимавка*, *кінофюрер*, *кінорептілька*, *кінооупс*, *кінобабах*, *кіномолодь*, *кінозабіг*.

Словотвірну активність у поєднанні з іншими твірними основами префіксоїд *теле-* виявляє у творенні як абстрактних понять: *кіновраження*, *кіно ексцентрика*, так і конкретних понять: *кіностен*, *кінопочерк* та ін.

Препозитивний формант *кіно-*, який приєднується до іменникових основ, не є словотворчо самостійним префіксоїдом, а є стягненою формою прикметника кінематографічний, тобто копіює його значення: *Тільки-но з'являється сумнів щодо серйозності творців – хан, до якого приїхали послы від Папи Римського Іннокентія VI, починається викрутаси із шаблею, – і кіногламур обривається вбивством; простір, особливо телевізійний, сповнений старим імперським кінобрухтом брежнєвських часів...* (3, с. 71); *І вже – ні клопоту, ні твалту, ні кіноднів, ні кіноснів* (3, с. 72); називає осіб: *Кінограф де Вер – найграмотніша людина; Він немов кіногорець – вічний; До чергової доріжки кінокрасуні добрали червоні або чорні сукні* (4, с. 218); *Найбільше сумнівів викликала можливість кіноспеціалістів передати самих трансформерів* (4, с. 219); назви наукових установ, завданням яких є розвиток мистецтв: *Міністерство культури України отримало офіційне*

підтвердження від американської **кіноакадемії** (2, с. 63); назви музичних творів та елементів у музиці: *Ковбої і рабство*, німецька міфологія *Нібелунгів* і зразковий **кіномелодизм** *Морріконе* (3, с. 72); *На разі невідомо, наскільки вдався кіноопус республіканцям...*(2, с. 64).

Формант грецького походження **кіно-** приєднується як до іншомовних твірних основ: **кінореволюція** (франц. *revolution*, від лат. *revolutio* – розгортання, переворот), **кінофорум** (лат. *forum* – площа, двір), так і до українських: **кінограбіж**, **кінотерен**. У контексті ці приклади проілюстровані так: «*Погане виховання*» відкривається 57-й *Канський фестиваль*, щорічний найпрестижніший **кінофорум** світу (2, с. 64); **Кінограбіж** (титри до сюжету про пограбування кінозірок) (3, с. 71); *Угорська кінореволюція*; *Нагадаємо, що китайські кіноматографісти вже робили вилазку на «кінотерени» України* (3, с. 72).

У сучасній дериватології з меншою активністю використовується префіксоїд **відео-** (від лат. *video* – дивлюсь, бачу), який у складних словах вказує на приналежність поняття до зображення телевізійних, радіолокаційних та інших складних електричних сигналів на екрані електроннопроменевої трубки (5, с. 159). Іншими словами: вказує на засоби зберігання, обробки, передачі та відтворення інформації для зорового та аудіовізуального сприймання з екранів монітору.

Іншомовний префіксоїд **відео-** вживається набагато частіше з іменниками (20 новотворів): *відеоробота*, *відеоарт*; рідше – з прикметниками (1 новотвір): *відеозорієнтований*.

Цей префіксоїд, на відміну від препозитивних елементів **кіно-** та **теле-**, виступає засобом первинної номінації, адже не має відповідного прикметника і тому є самостійним препозитивним іншомовним елементом.

За допомогою іншомовного елемента **відео-** досить активно утворюються назви приміщень і закладів для створення й демонстрації відеопродукції (*відеобар*, *відеозал*, *відеокабіна*, *відеостудія*).

Також формант *відео*- досить активно використовується на позначення назв осіб за родом їхньої професійної діяльності: *Це тренажер для відеохірургів-початківців; У вашому резюме вказано, окрім статусу режисера, ще й визначення «відеохудожник»* (3, с. 77); назви відрізки відео у музичному супроводі: *від інформаційно-роздаткових матеріалів, зокрема брошур, кульок, авторучок, блокнотів, плакатів, календариків тощо, до страв національної кухні, конкурсів на знання мови, різноманітних вікторин, перегляду відеороликів* (2, с. 22); назви творів, написаних ритмізованою мовою: *Мало того, що майстер-класи зі створення відеовіршів стали сьогодні чи не обов'язковим «атрибутом» літературно-мистецьких фестивалів* (3, с. 76); *Особливо цікавими стали презентації порівняно нового для України поезосинтетичного жанру – «відеопоезії»* (3, с. 77).

Комбінаторні можливості іншомовного елемента *відео*- необмежені, але частіше він долучається до питомо українських основ, ніж до запозичених основ: *відеочас, відеоряд; відеоманія* (від грец. *μανία* – безумство, захоплення) (5, с. 477). У контексті ці приклади проілюстровані так: *Свого «відеочасу» лірична балада «Серце» чекала півтора року; Найцікавіше, що мимовільно побачена картинка так і залишилась для мене коротким і навіть не озвученим відеорядом* (2, с. 22); *Відеоманія в Парламенті або кадри в показі* (3, с. 77).

У новотворенні початку ХХІ ст. зустрічаються слова і з префіксоїдом *медіа*- (англ. *media* – засоби, способи), який у комунікації означає канали та інструменти; їх використовують, щоб зберігати, передавати й подавати інформацію або дані (5, с. 487).

Поширення цієї лексико-морфеми зумовлено зростанням ролі інформаційних відносин у ХХІ столітті, які були б неможливі при таких гігантських масштабах без використання медіа.

Матеріали дослідження показали, що іншомовний елемент *медіа*-живається лише з іменниками (16 новотворів): *медіаманіпуляція, медіапродукція, медіаринок*.

Словотвірну активність у поєднанні з іменниковими твірними основами префіксоїд *медіа-* виявляє у творенні абстрактних назв: *Віталій Кличко та Олег Тягнибок засудили **медіакілерство** олігархічних ЗМІ, зокрема газети «Експрес» (3, с. 87); Це стало **медіасенсацією** й водночас символом справдження всіх сподівань та найстрашніших фантазій (2, с. 77).*

Формант *медіа-* досить активно використовується на позначення категорії істот, а саме: назви людей за різними ознаками. Наприклад: *Перший Національний канал, що є **медіапартнером** турніру, розпочав трансляцію лише 9-ї хвилини, коли, власне, рахунок уже було відкрито; Найбільший конфлікт за останній час Юшенков мав з **медіамагнатом** Борисом Березовським, який після того, як його виключили з партії, припинив її фінансування (2, с. 76); У Києві оголошують старт третьому міжнародному конкурсу політичних карикатур «Свобода та її ліміти», до кого запрошують **медіахудожників** (2, с. 77); Один із прикладів – нещодавно публікація типовим «**медіакілером**» Анатолієм Шарієм документів (3, с. 87); Чому наших великих **медіагосподарів** навчали дві минулі передвиборчі кампанії – 2004 і 2006 року?; Тобто, для **медіаласників** є очевидним: участь у пропагандистських і контрпропагандистських кампаніях лише якоїсь однієї сторони – збитково з погляду бізнесу (4, с. 281).*

Також засвідчені випадки приєднання елемента англійського походження до іменникових основ на позначення сукупності предметів, явищ, осіб та групи людей, об'єднаних спільною метою, ідеєю, вузькофаховими та становими інтересами: *Як повідомляє **медіагрупа** «Об'єктив», батьки Насті планують витратити кошти на купівлю квартири у Києві; Київська незалежна **медіапрофспілка** збирається відстоювати інтереси журналістів у вузах (2, с. 77); Однак ті, від кого реально залежало, з якими підсумками для суспільства та вітчизняної **медіакорпорації** розв'яжеться цей «трудовий конфлікт» – зволіли не реагувати і на ці натяки (4, с. 281).*

Можна зазначити, що комбінаторні можливості лексико-морфеми *media-* не обмежені, адже вона майже з однаковою активністю долучається як до запозичених твірних основ, так і до питоми українських: *медіатехнологія* (від грец. *τέχνη* – *майстерність*) (5, с. 665), *медіабій*. У контексті ці слова подані так: *Таке завдання зумовило використання різних медіатехнологій і створення відеодекорацій, що вимагало особливих засобів задньої проєкції* (2, с. 77); *Він же став майданчиком медіабоїв* (3, с. 81).

Лексико-семантичне значення наступної лексико-морфеми *кібер-* (від грец. *κυβερνητική* – *мистецтво керівництва*), яка виявляє меншу словотвірну активність у новотворі XXI періоду, сформувалося на основі лексеми *кібернетика*, що позначає науку про загальні закони одержання, зберігання, перетворення й передавання інформації у складних керуючих системах (5, с. 383).

Приєднується префіксоїд *кібер-* лише до іменникових основ (11 новотворів): *кібермауглі, кібернуар*. Приєднуючись до іменникових твірних основ, словотвірну активність іншомовний формант *кібер-* виявляє у творенні конкретних назв, а вже з цієї групи можна виділити такі підгрупи: а) на позначення істот (у нашому випадку – назви осіб): *Його кібердвійник поїде з ним до Америки; Її двоюрідний брат Зугаїр – один із перших у світі кібердисидентів* (3, с. 70); б) на позначення електронної обчислювальної машини: *Ну, а далі кібердетектив* (про заблоковані комп'ютери) (3, с. 70); *Тобто, незважаючи на тиск на нього всіляких зайнятостей, а нині ще й кіберящиків і телеящиків* (3, с. 71); в) на означення змагання на першість з якого-небудь виду спорту: *У кіберчемпіонаті бере участь у позаурочний час; Перший масштабний кібертурнір в Україні* (3, с. 71).

Як ми з'ясували, іншомовний префіксоїд *кібер-* активно приєднується як до питоми українських твірних основ: *кіберпростір*, так і до іншомовних твірних основ: *кіберспорт* (англ. *sport*, від *disport* – *розважатися*, з старофранц. *disporter*, букв. – *відносити*) (5, с. 723). Приклади із контексту: *Але талант потрібно скеровувати у правильне рiчище і заохочувати до*

розвитку те, що буде самодостатнім, буде вічним поза категоріями суперечливого сьогодення ... чи підліткових спроб змінити закоренілий світ на свій прогресивний **кіберпростір**, де можна все (3, с. 70); **Комп'ютерний спорт** (або ж **кіберспорт**) – бурхливо зростаюча індустрія, яка дозволяє перевести хобі в комерційне русло (2, с. 63).

Отже, можна зазначити, що комбінаторні можливості лексико-морфеми **кібер-** не є обмеженими, адже вона активно долучається і до запозичених, і до власне українських твірних основ.

Меншу активність від попереднього префіксоїда виявляє лексико-морфема **фото-** (від грец. *φως* (*φωτός*) – *світло*) – у складних словах відповідає поняттям: «той, що діє за допомогою світла», «заснований на дії світла» (5, с. 824). Вживається ця лексико-морфема лише з іменниками (8 новотворів): *фотофестиваль*, *фотосесія*.

Словотвірну активність у поєднанні з іншими твірними основами префіксоїд **фото-** виявляє у творенні як абстрактних понять: *Таким пан Такенака постав на **фотопромоушені***; так і конкретних понять: *А ось такі гірлянди з помаранчевих стрічок, взамін новорічних, нашому **фотокору** вдалося зазнімкувати зовсім поряд із редакцією УМ* (2, с. 152).

Незважаючи на те, що слів не так багато, все ж таки можна виділити невелику групу слів, у якій реалізація значення іншомовного форманта **фото-** відбувається в поєднанні з назвами установ та культосвітніх закладів: *Відтак нині їхнє власне **фотоагенство** і цукрова **фотобібліотека** процвітають* (2, с. 152).

Щодо комбінаторних можливостей, то можна зазначити, що вони не обмежені, адже елемент грецького походження **фото-** приєднується і до запозичених твірних основ: *фотошедевр* (франц. *chef-d'œuvre*, букв. – *головна робота*) (5, с. 854), і до питомо українських: **фотоспогад**. У контексті це відображено так: *Хто вишанує своєю присутністю цю експозицію, може з чистим серцем поцупити будь-який **фотошедевр**; Його обличчя – це єдине місце мого «**фотоспогаду**»* (2, с. 152).

У новітньому періоді ще меншу активність виявляє префіксоїд *радіо-* (від лат. *radio* – випромінюю) – одиниця увібраного іонізуючого проміння (рентгенівського, гамма-проміння тощо). Радіо дорівнює такій дозі, при якій 1 кг опромінюваної речовини вбирає 0,01 джоуля енергії; у складних словах означає безпроводне передавання та отримання інформації за допомогою електромагнітних хвиль радіочастотного діапазону (5, с. 646).

Лексико-морфема *радіо-* вживається лише з іменниками (5 новотворів), проявляючи словотвірну активність у творенні іменників, які мають конкретне значення: *Акція «Радіопузики (радіокаранузик – дитина, що веде програму на радіо) наступають» цього року вже втретє успішно вийшла в живий ефір; Згадую моїх чудових радіоколег – Олену Пляжник, Славка Бойка, Лідію Коваленко (4, с. 450) та абстрактних назв: Радіоначальству це не сподобалося. У мене, як і у всіх моїх колег, було чимало всіляких придибенцій з головою Держтелерадіо (4, с. 450).*

Дібраний матеріал дослідження свідчить про те, що запозичений формант *радіо-* приєднується і до іншомовних твірних основ: *радіодебати* (франц. *debats*, від *debattre* – сперечатися) (5, с. 231), і до власне українських: *радіополум'я*. У контексті ці приклади проілюстровані таким чином: *Кучма вважає, що передвиборчі теле- і радіодебати можуть перетворитися на дискусійний клуб; Отож, образно кажучи, радіополум'я, яке вісім десятиріч тому спалахнуло світанками сучасного українського радіо, виконувало з самого початку подвійну функцію (2, с. 118).* Отже, комбінаторні можливості префіксоїда *радіо-* не обмежені: він долучається як до запозичених твірних основ, так і до питомих українських.

Дуже близьким до іншомовного префіксоїда *відео-* є префіксоїд *аудіо-* (від лат. *audio* – слухаю) – той, що забезпечує звуковий супровід (2, с. 109). Не маючи відповідного прикметника, отже, не співвідносячись із стягнутою прикметниковою основою, префіксоїд *аудіо-*, так само як і префіксоїд *відео-*, є самостійним препозитивним елементом.

Препозитивний іншомовний формант вживається лише іменниками

(4 новотвори). Словотвірну активність, у поєднанні з іменниковими твірними основами, препозитивний елемент латинського походження виявляє у творенні як конкретних понять: *Так, ті, хто отримує інформацію через слуховий канал, називаються **аудіалами*** (2, с. 10), так і абстрактних понять: *Одним із здобутків міфологічної історії українського народу можна вважати міфологему козацтва, що походить зі структурної схеми архетипу мудрого старого і тому парадигма її використання досить широка: традиція, візуальне **аудіомистецтво*** (2, с. 11).

Щодо комбінаторних можливостей, то вони є обмеженими, адже запозичений формант *аудіо-* приєднується лише до питомо українських іменникових основ: *Невдовзі, обіцяв штаб Ющенко у середу ввечері, у ЗМІ мають з'явитися **аудіофайли** цих розмов; Загальне уявлення про спілкування і мовлення; види мовленнєвої діяльності (**аудіювання**, читання, говоріння, письмо)* (2, с. 11). Така активна сполучуваність іншомовного префіксоїда з українськими основами говорить про адаптацію цього форманту до українського словотвору.

3.2. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемами на позначення довкілля (*еко-, біо-, гео-, фіто-, зоо-*)

У новотворенні досліджуваного періоду з групи лексико-морфем низького ступеня префіксоїдності меншу активність засвідчує іншомовний препозитивний елемент *еко-* (від грец. *οἶκος* – *оселя, середовище*) (5, с. 281), використання якого при творенні слів, у словниках новотворів ХХІ століття пов'язане із соціальною значущістю: вивчення і захист навколишнього середовища та багато інших проблем та питань, які стосуються екології, і коли формант *еко-* приєднується до іменникових основ, то він копіює значення прикметника екологічний: *Європейці вибирають саме **екотовари*** (2, с. 44); *Михайло також планує невдовзі переїхати до **екопоселення*** (4, с. 143).

Префіксоїд *еко-* вживається лише з іменниками (19 новотворів): *екомарафон, екокамікадзе, екоповстання*. Досить вільно лексико-морфема *еко-* вживається з іменниками, які мають конкретне значення: *екоторба, екоодяг*; меншу активність префіксоїд *авто-* виявляє з іменниками абстрактного значення: *екобіда*.

Префіксоїд *еко-* виявляє активність у творенні слів на позначення осіб за різними ознаками: *Із тридцяти екоактивістів випустили лише двох* (2, с. 43); *Подвійна загроза: ековиродок і батько-дармоїд* (4, с. 141); *Маніпуляції еколікарів спостерігають мешканці* (4, с. 142); *Знайомтесь: місис екопсих* (4, с. 143); на позначення приміщення: *Екокрамнички з'являються по Європі, як гриби після дощу; Такі заходи характерні для всіх екомагазинів*; дії за значенням «заперечити», «не погодитись»: *По-перше, незважаючи на організований «екоспротив», федеральний уряд і Бундестаг відхилили варіант мораторію; Після небаченого екопротесту промисловці пішли на нові поступи* (2, с. 144).

Іншомовний препозитивний елемент *еко-* приєднується і до іншомовних твірних основ: *екоетика* (лат. *ethica*, від грец. *ἠθος* – звичай) (5, с. 308); *екоклуб* (англ. *club*) (5, с. 391); і до українських твірних основ: *екобайка, екопомилка*. Приклади із контексту: *У цій книзі на триста сторінок екобайка; Також екопомилки держслужбовці не визнають* (3, с. 44); *Навчилися б журналісти бодай азів екоетики, тоді, можливо, репортажі про загублених сотнями тварин і з'являтимуться – але не в моторних тонах* (2, с. 46); *Експерт екоклубу* (4, с. 142).

Отже, комбінаторні можливості лексико-морфеми *еко-* не обмежені, адже вона приєднується як до запозичених твірних основ, так і до питомо українських.

У новотворенні досліджуваного періоду з кількісно-оцінної групи лексико-морфем схожу активність виявляє префіксоїд *біо-* (від грец. *βίος* – життя), який у складних словах відповідає поняттям «життя», «життєві процеси», «біологічний» (5, с. 129).

Іншомовний формант *біо-* в дослідженому матеріалі частіше вживається з іменниками (11 новотворів): *біоправа*, *біоробот*, *біоцілительство*, *біотуалет*, *біонарис*; рідше з прикметниками (1 новотвір): *біоетичний*.

Твірні іменні основи, що сполучаються з лексико-морфемою *біо-*, мають як конкретне значення: *Україна запроваджує біометричну систему контролю...кордон на біоклякму* (4, с. 54); *Вилучені тканини зловмисники вивозили за кордон як давальницьку сировину для виготовлення біоімплантів типу «тутоген», що широко використовується у травматології, стоматології і взагалі для усунення дефіциту кісткової тканини*; *Людина як біотрансформатор віддає одержану від Сонця енергію в праці чи навіть у розвагах – але віддає* (2, с. 14); так і абстрактне значення: *Не менш важливою є проблема апробацій та контролю їх якості, тому до кінця 2005 року в Україні буде створено лабораторії біоеквівалентності медикаментів*; *Вона істота біосоціальна, в ній тісно переплітаються два суперечливих початки – успадковане від природи, від матеріального світу і придбане в процесі розвитку суспільства, вироблене свідомо, що дає певний простір свободі вибору й спрямованим діям* (2, с. 14); *Україна запроваджує біометричну систему контролю ... Біодозвіл* (4, с. 54).

Перша складова частина слів *біо-*, яка є іншомовною, приєднується частіше також до запозичених твірних основ, а саме: *біопакет* (нім. *Paket*, з франц. *paquet*) (5, с. 569); *біоетика* (лат. *ethica*, від грец. *ἠθος* – звичай) (5, с. 309), а рідше до українських: *біозброя*. У контексті ці приклади проілюстровані так: *Так, але навіть там, де питання використання тканинної та клітинної терапії поки лише дискутується з погляду моралі, релігії та біоетики, стратегію роботи учених усе ж таки диктують потреби практичної медицини* (2, с. 14); *Біопакет удвічі дорожчий звичайного* (3, с. 22); *Біозброя проти народного кандидата* (2, с. 14).

Отже, комбінаторні можливості префіксоїда *біо-* не обмежені: хоч кількісно переважають випадки долучення лексико-морфем до іншомовних

твірних основ, все ж таки трапляються випадки, коли формант *біо-* добувається і до українських твірних основ.

Схожу активність у сучасній дериватології виявляє й лексико-морфема *гео-* (від грец. *γη* – земля), яка у складних словах відповідає поняттю «земля» (5, с. 188), тобто той, який пов'язаний із Землею, відносить до Землі та її вивчення.

Запозичена лексико-морфема *гео-* частіше вживається з іменниковими основами (3 новотвори) на позначення назв осіб: *Президент, який осмілюється втілювати незалежну політику, не питаючи Кремля, став серйозною перешкодою для таких російських геодіпків, які не позбулися намірів відродити імперію* (4, с. 76); *Доктор Збігнєв Бжезінський – без перебільшення найвідоміший у світі геосратег другої половини ХХ – початку ХХІ століть* (3, с. 32); рідше префіксоїд *гео-* сполучається з прикметниковими основами (2 новотвори): *Якщо новий президент спроможеться не лише визначити геополітичні та геоекономічні інтереси європейців на Близькому Сході, а й гарантуватиме їх* (2, с. 27); *Вдосконалюючи і поліпшуючи умови свого існування, ми насправді руйнуємо геоважливі природні об'єкти, погіршуємо стан ґрунтів, води та повітря* (4, с. 76).

Ми бачимо, що препозитивний елемент *гео-* в сучасному новотворі використовується не досить активно і причиною цього може служити той факт, що грецький формант *гео-* був більш поширеним у попередніх століттях завдяки розвитку та поглибленні наукових знань та виникнення в ті часи різних наукових галузей на межі різних наук.

Або ж наведемо для прикладу такий префіксоїд, як *агро-* (від грец. *αγρός* – поле), у складних словах відповідає поняттям «земля», «землеробський» (5, с. 45). Тобто, лексико-семантичні значення цього іншомовного форманта виникли на основі лексем «земля» та «землеробський».

Цей префіксоїд також пов'язаний із соціально значущою сферою, і в свій час користувався великою популярністю, використовувався у значенні слова агрономічний, аграрний та сільськогосподарський та слугував препозитивним елементом для творення слів: *Екологічний стан навколишнього середовища загальновідомий: тотальне забруднення біосфери, порушення агротехнологій тощо* [12, с. 214], але зараз не є продуктивним. Причиною чого може слугувати недостатній рівень розвитку агропромислових комплексів у нашій країні та недостатня кількість агрономічних заходів, спрямованих на забезпечення найвищої урожайності сільськогосподарських культур (6, Т. 1, с. 18).

Лексико-морфема *geo-* активніше долучається до іншомовних основ: *геопоетика* (від грец. *ποιητική* – майстерність творення) (5, с. 611). У контексті цей приклад проілюстрован так: *Якщо її стріла була справді отруйною, то в мене при собі завжди антипод – геопоетика* (3, с. 32).

Ми з'ясували, що з найменшою активністю у словотворі ХХІ століття вживаються префіксоїди *фіто-*, *зоо-* та *інтер-*. Щодо першого форманта (*фіто-*) з цієї групи лексико-морфем, то він походить від грец. *φυτόν* – рослина, пагін та у складних словах вказує на зв'язок з поняттям «рослина» (5, с. 812).

Тобто, значення лексеми «рослина» передає префіксоїд *фіто-*, який у словниках новотворів ХХІ століття використовується для творення номінативних назв.

Матеріал дослідження зафіксував усього декілька новотворів із лексико-морфемою *фіто-*, яка приєднується до іменникових основ на позначення іменників, які мають конкретне значення (2 новотвори): *«Фітонепорозуміння»* – назва статті; *Поборники здорового способу життя в Україні, окрім боротьби з курінням, алкоголізмом та позашлюбними зв'язками, також активно вживають, пропагують усілякі фітопрепарати, фітонавороти, БАДи та інші натурпродукти* (4, с. 560).

Якщо спиратися лише на ці слова, то треба вказати, що комбінаторні можливості препозитивного іншомовного форманта *фіто-* обмежені, тому що він долучається лише до українських основ: *фітонепорозуміння*, *фітонавороти*, що вказує на адаптацію і до системи українського словотвору.

Лексико-морфема *зоо-* (походить від грец. *Zφov* – «тварина», «жива істота») у складних словах означає те, що стосується тваринного світу (5, с. 316).

Нами було виявлено також всього два слова з цим іншомовним елементом. На основі цих слів ми зробили висновок про те, що приєднується префіксоїд *зоо-* лише до іменникових основ, утворюючи іменники, які мають конкретне значення: у першому випадку називає особу: *Вимагали зоозахисники перед міськрадою* (3, с. 62); у другому – називає приміщення, у нашому випадку – табір, де тримали військовополонених: *«Дельфінський ГУЛаг» і столичний зооконцтабір розпочали безпрецедентне створення спільного підприємства.*

Ці слова засвідчують, префіксоїд *зоо-* долучається лише до українських основ: *зоозахисники*, *зооконцтабір*. Тобто, комбінаторні можливості запозиченого форманта *зоо-* обмежені.

3.3. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемами на позначення суспільних явищ (*етно-*, *психо-*)

Не досить активно використовується і лексико-морфема *етно-* (від грец. *έθνος* – *народ*) (5, с. 309): всього засвідчено 26 новотворів.

Частіше іншомовний формант приєднується до іменників (16 новотворів): *етнопідрозділ*, *етноаналізатор*, *етнохаус* та рідше до прикметників (10 новотворів): *етноіндиферентний*, *етноцентричний*.

Новітній період характеризується посиленою увагою до психологічних, національних та соціальних сфер життя людства, адже дуже важливо

зберегти національну самобутність, яка виражається у традиціях, обрядах, звичаях, мистецтві та нормах поведінки. Тому набули розвитку новотвори у яких до твірних основ приєднується іншомовний префіксоїд *етно-* на позначення понять, що пов'язані із відродженням національних та народних основ духовності людства.

Приєднуючись до прикметникових основ, іншомовний елемент *етно-* використовується на позначення ознак, властивостей та якостей: *етновизначальний, етнозберігаючий, етнотрадиційний, етноелектронний, етноохоронний, етнобудівничий.*

Словотвірну активність у поєднанні з іменниковими твірними основами префіксоїд *етно-* виявляє у творенні іменників з абстрактним значенням: *Задекларований демократизм виступає підступною формою гальмування української етноідентифікації через сферу культури; Етнодуховне українство письменника виглядає ціннісним монолітом (2, с. 45); Етноцентризму як загалом творчому началу протиставляється ідеал космополітизму як омертвлення повноцінної культури (2, с. 46); рідше виявляє активність у творенні іменників з конкретним значенням: Буденний одяг із етноприкрасами чи віночком (4, с. 158).*

Також можна зазначити, що формант *етно-* використовується на позначення осіб: *Багатьом українцям полюбився запальний етнопанк київського гурту Mad Heads; Чи всі виграють, чи хтось програє, досі щасливий, і без нього якась партія або якийсь етноїд програє? (2, с. 46); назв історичних жанрів кінофільму: Утім, навіть така далека від детективів людина, як я, змогла пригадати філера Івана Карповича та кумедного журналіста відділу розслідувань Юрася Булочку з етнодетективу (3, с. 47); на позначення території, простору: Господиня етнохутора (4, с. 159).*

Проаналізувавши матеріали дослідження, ми дізналися, що елемент грецького походження *етно-* активно приєднується як до запозичених основ: *етноцид* (від лат. *caedo* – вбиваю) (5, с. 845), *етноеволюція* (лат. *evolutio*, від

evolvo – розгортаю) (5, с. 276), так і до питомо українських основ: *етносусід*, *етномрія*.

У контексті це відображено так: *А ось один знаменитий етап ідеологічного етноциду, який можна віднести й до духовного геноциду* (2, с. 46); *Етноеволюція у Косачі; Етномрії (титри до сюжету)* (4, с. 158); *Не знати, в якому поколінні їхній предок змирився з тим, що мова його матері вмирає, а мова матері етносусіда житиме* (4, с. 159).

Отже, ми переконалися, що комбінаторні можливості префіксоїда *етно-* не обмежені: він долучається і до запозичених твірних основ, і до питомо українських.

У новоутворенні, який ми вивчаємо, також із незначною активністю використовується препозитивний іншомовний елемент *психо-* (від грец. *ψυχή* – душа), у складних словах відповідає поняттям «психіка», «психічний» (5, с. 641). Тобто, традиційно лексико-морфема *психо-* відповідає таким значенням, як «психіка» та «психічний».

Враховуючи те, що в сучасному світі багато уваги приділяють психологічній сфері життя людини, то творення нових слів, пов'язаних із психічними явища та процесами, відбуваються за допомогою іншомовного препозитивного елемента *психо-*.

Запозичена лексико-морфема *психо-* в дослідженому матеріалі частіше вживається з іменниками (5 новотворів): *психолоайно*; рідше – з прикметниками (3 новотвори): *психодіагностичний*.

Словотвірну активність у поєднанні з іменниковими твірними основами префіксоїд *теле-* виявляє у творенні лише абстрактних понять: *Чому літературне середовище буває таким жорстоко-нетолерантним до «не своїх» психотипів і світосприймають?; Психометоди в сімейних катаклізмах* (2, с. 118); Приєднуючись же до прикметникових основ, формант *психо-* виявляє словотвірну активність на позначення властивості, якості, ознаки: *І ти йдеш до жаских психоделійних трясовин, до інфернальних Аїдових володінь, до цупкосмертельної пастки; Першою*

рослиною, про **психоактивну** дію якої згадується в історичних документах, був мак (2, с. 118).

Як ми з'ясували, іншомовний префіксоїд *психо-* більш активно приєднується до запозичених твірних основ: **психоідеологія** (від грец. *ídeá* – початок, основа, первообраз (5, с. 319) та від грец. *λόγος* – слово, вчення (5, с. 46), ніж до питомо українських твірних основ: **психобалачки**.

Ці ж приклади із контексту: *Відродження української нації – це відображення історичної паті, зміни у самому людському мисленні, яке має вивільнитися від решток тоталітарної психоідеології, це подальше формування національної свідомості; – Це психобалачки. А насправді вона брехала* (4, с. 446).

Отже, можна зазначити, що комбінаторні можливості іншомовного елемента *психо-* не є обмеженими, але частіше він приєднується до запозичених твірних основ, ніж до власне українських.

3.4. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою на позначення технічних транспортних засобів (*авто-*)

Схожу активність виявляє і лексико-морфема *авто-* (від грец. *αυτός* – сам) – у складних словах відповідає поняттям «само» (наприклад, *автограф*); «автоматичний» (наприклад, *авторегулятор*); «автомобільний» (наприклад, *автоtrasа*) (5, с. 36).

Тлумачний словник подає таке визначення іншомовного форманта *авто-*:

- **АВТО**, невідм., с., розм. Те саме, що *автомобіль*. *Назустріч з туману виринуло крите авто*;
- **АВТО**¹... Перша частина складних слів, що відповідає: 1) слову *автомобільний*, напр.: *автовокзал, автогараж, автопарк, автоперегони, автопробіг, автопромисловість, автосполучення, автошина* і т. ін.;

2) слову *автомобіль*, напр.: *автобензовіз* і т. ін.;

- **АВТО²**... Перша частина складних слів, що відповідає слову **автоматичний** у 1 знач., наприклад: *автовага, автозварювання, автоподача* і т. ін.;

- **АВТО³**... Перша частина складних слів, що відповідає слову **самохідний**, наприклад: *автовагон, автопług* і т. ін.;

- **АВТО⁴**... Перша частина складних слів іншомовного походження, що відповідає словам свій, власний або основі само, наприклад: *автогравюра, автогіпноз* і т. ін. (6, Т. 1, с. 10).

Префіксоїд *авто-* вживається частіше з іменниками (23 новотвори): *автоспокуса, автопіроманія, автозанурення* та рідше приєднується до прикметникових основ (3 новотвори): *автодієгетичний*.

Досить вільно лексико-морфема *авто-* вживається з іменниками, які мають абстрактне значення: *Окрім найоб'ємнішого тексту, названого повістю «Автосенси», однойменній книжці знайдемо по три есеї та оповідання; Автомобільне нещастя* (3, с. 8); *Вимушена автопередмова* (2, с. 3). Меншу активність префіксоїд *авто-* виявляє з іменниками, які виражають конкретне значення: *Автособаки. У Новій Зеландії навчали собак керувати автомобілем* (3, с. 8).а

Варто зазначити, що аглютинативність аналізованих лексико-морфем дозволяє утворювати двокомпонентні слова: *Ідеться про те, що творчість митця дуже часто стає формою автотерапії, самоцілення або навіть автопсихотерапії* (3, с. 8).

Приєднуючись до іменникових основ, іншомовний формант *авто-* бере участь у творенні слів на позначення осіб: *Державтоінспекція всіляко плекала жадобу автоманів до номерної елітності, аж доки не з'явився паралельний центр емісії отієї елітності; Якщо закон ухвалять, автокурцям загрожує штраф* (4, с. 14); *Проблема лиш у тому, що такий «авторбайтер» зазвичай добре знає з огляду на які фактори його приймають* (3, с. 8); *Українські автоперегонці готуються до*

найвідповідальніших змагань (4, с. 15); на позначення території, простору та приміщення: *Після народного віче на Майдані Незалежності в неділю планується виїзний автомайдан в Межигір'ї; Мобільні автокав'ярні можуть заборонити* (3, с. 7).

Коли ж префіксоїд *авто-* приєднується до прикметникових основ, то створюються слова на позначення ознак та властивостей: *авторефлексивний, автотематичний*.

Іншомовна препозитивна лексико-морфема *авто-* частіше приєднується до іншомовних твірних основ: *автоквота* (від лат. *quot* – скільки) (5, с. 380), *автореверс* (англ. *reverse*, від лат. *reversus* – зворотний) (5, с. 657), *автотромб* (італ. *tromba*, букв. – труба) (5, с. 781), рідше – до українських: *автопідстава*.

Отже, ми дійшли висновку, що комбінаторні можливості префіксоїда *авто-* не обмежені, адже він приєднується і до запозичених твірних основ, і до українських, але до іншомовних набагато частіше.

3.5. Словотвірна активність нових слів із лексико-морфемою *інтер-*

Таку ж саму картину можемо спостерігати і з префіксоїдом *інтер-*: у матеріалі дослідження зафіксовано 2 новотвори із цим елементом. Лексико-морфема із латинської мови (*inter...*) перекладається так: «*префікс, що означає перебування поміж, періодичність дії, скасування, знищення*» (5, с. 389).

Приєднується іншомовний формант до іменників на позначення конкретних понять, називаючи осіб за їх ідеологічними поглядами: *Ми за дружбу й рівноправне співробітництво з Росією, але ніколи не підтримаємо інтершовіністів* («шовінізм» з фр. *chauvinisme*, в англ. версії – джінгоїзм) (5, с. 858); (4, с. 201); та на позначення групи осіб, які є злочинцями: *Одного погляду Полуботка на ескалаторі досить, виявляється, щоб уявити той*

каземат і град, що ім'я царя носить, так, ніби Гітлербург, Канібалоград чи Наполеонбад, армії **інтербанда** («банда» з італ. *banda*, букв. – загін) (5, с. 118), **одномовний субстрат відпалих монад з іудейським квасом** (3, с. 63).

Отже, дивлячись на походження іменникових основ, до яких приєднується запозичений формант *інтер-*, можна зробити висновок, що лексико-морфема *інтер-* вживається тільки з іншомовними основами (на основі слів, які ми зафіксували у словнику), що свідчить про обмежені комбінаторні можливості цього елемента.

Висновки до розділу 3

Лексико-семантичну групу нових слів в українській мові зі значенням конкретно-предметної семантики формують словотвірні типи, які утворюються за допомогою таких препозитивних запозичених префіксоїдів: *біо-*, *відео-*, *гео-*, *еко-*, *етно-*, *зоо-*, *кібер-*, *кіно-*, *медіа-*, *радіо-*, *психо-*, *фіто-*, *фото-*.

Ця група лексико-морфем іншомовного походження виявляє меншу активність на відміну від групи лексико-морфем високого ступеня префіксоїдності. Але і в межах цієї групи є препозитивні елементи, які є більш та менш активними при словотворенні.

Відтак, серед цієї групи лексико-морфем найбільш продуктивними є підгрупа запозичених формантів на позначення способів фіксації й відображення (*теле-*, *кіно-*, *відео-*, *кібер-*, *медіа-*, *фото-*, *радіо-*, *аудіо-*). Далі йде підгрупа іншомовних препозитивних елементів на позначення довкілля (*еко-*, *біо-*, *гео-*, *фіто-*, *зоо-*). Після них ідуть запозичені лексико-морфем на позначення суспільних явищ (*етно-*, *психо-*). Потім – лексико-морфема на позначення технічних транспортних засобів (*авто-*). І останній в списку – препозитивний запозичений елемент *інтер-*.

Проаналізувавши підгрупи препозитивних лексико-морфем, можемо зазначити, що в цих прикладах набагато частіше зустрічаються такі випадки, коли іншомовний препозитивний елемент приєднується лише до іменних основ: *кіномолодь, кінозабіг, кіноблимвка*. Або, наприклад, коли обмежені комбінаторні можливості запозичених препозитивних елементів: *зоозахисники, зооканцтабір; інтершовініст, інтербанда*.

А це ще раз доводить той факт, що група лексико-морфем, які мають конкретно-предметні та процесуальні значення, слабо десемантизуючись, мають обмежені комбінаторні можливості. Отже, і ступінь префіксоїдності в такої групи слів нижчий, ніж у лексико-морфем кількісно-оцінного значення.

ВИСНОВКИ

Найсуттєвіша риса та властивість мови – це її історична змінність, де основною силою, яка призводить до розвитку мови, є потреба в задоволенні потреб і запитів людства, враховуючи їхні умови життя. А це в свою чергу вимагає відповідного мовного забезпечення, яке б призвело до появи виникнення нових понять, реалій та явищ у матеріальному та духовному житті людства. Відтак починають з'являтися нові слова, поява яких є природним явищем та реакцією на певні зміни та динаміку реалій дійсності. Такі слова носять назву «неологізми», основний спосіб творення яких – морфологічний. А вже в морфологічному словотворі особливе місце відводиться творенню слів за допомогою продуктивності афіксального словотвору, а саме префіксоїдів, які постійно поповнюються за рахунок лексико-морфем іншомовного походження.

Нами було виявлено та проаналізовано 468 одиниць мовного матеріалу – препозитивних запозичених лексико-морфем. За матеріалами дослідження широко представлена в новоутворенні новітнього періоду група лексико-морфем високого ступеня префіксоїдності.

З цієї групи лексико-морфем (223 новотвори) найчастіше використовуються префіксоїди *мікро-* (71 новотвір), *міні-* (54 новотвори), *мега-* (35 новотворів), які сполучаються переважно з іменниками, рідше – з прикметниками.

Останнім часом набув словотвірної активності префіксоїд *нано-* (22 новотвори), який приєднується лише до іменників.

Менш активно, за матеріалами нашого дослідження, використовуються префіксоїди *полі-* (16 новотворів) та *моно-* (10 новотворів), які більш активно приєднуються до іменникових основ, рідше – до прикметникових основ.

З ще меншою активністю використовується лексико-морфема *макро-* (6 новотворів), яка вживається лише з іменниками, та лексико-морфема

максі- (6 новотворів), яка приєднується частіше до іменників, рідше – до прикметників.

І найменшу активність у новоутворенні ХХІ ст. виявляє малопродуктивний префіксоїд *бі-* (3 новотвори), який, не виявляючи активності, все ж таки частіше вживається з іменниками, рідше – з прикметниками.

Приєднуючись до іменникових основ, лексико-морфема високого ступеня префіксоїдності виявляють словотвірну активність у творенні конкретних понять на позначення території, простору, приміщення, установ, назв приладів та пристроїв, назв осіб та ін., та проявляють меншу активність у творенні абстрактних назв. А приєднуючись до прикметникових основ, запозичені форманти виявляють незначну активність у творенні слів на позначення ознак, властивостей та якостей.

Комбінаторні можливості всіх цих запозичених префіксоїдів не обмежені, але все ж таки вони активніше приєднуються до запозичених, рідше до питомо слов'янських твірних основ, утворюючи гібридні слова.

Особливістю формантів другої групи лексико-морфем є те, що вони майже всі не є словотворчо самостійним префіксоїдом, а є стягненими формами прикметників: *кіно-* (від «кінематографічний»): *кіноакадемія*, *кінодень*.

Із цієї групи препозитивних елементів (245 новотворів) низького ступеня префіксоїдності в новоутворенні новітнього періоду найчастіше використовуються лексико-морфема на позначення способів фіксації і відображення дійсності: *теле-* (59), *кіно-* (28), *відео-* (21), *медіа-* (16), *кібер-* (11), *фото-* (8), *радіо-* (5), *аудіо-* (4). Усі препозитивні елементи із цієї підгрупи, окрім префіксоїда *теле-*, приєднуються лише до іменників, а також у багатьох із них обмежені комбінаторні можливості.

Далі йде група нових слів із лексико-морфемами іншомовного походження на позначення довкілля: *еко-* (19), *біо-* (12), *гео-* (5), *фіто-* (2), *зоо-* (2). Матеріали дослідження показали, що половина з цих префіксоїдів

вживається лише з іменниками, а також деяки з них мають обмежену комбінаторику і вживаються лише зі слов'янськими основами.

Після цієї підгрупи йдуть запозичені префіксоїдами на позначення суспільних явищ: *етно-* (26), *психо-* (8). Ця підгрупа іншомовних елементів, а також наступна на позначення технічних транспортних засобів – *авто-* (26), приєднується і до іменних основ, і до запозичених, але більш активно до іменних. А щодо комбінаторних можливостей, то вони не є обмеженими, але частіше ці лексико-морфем приєднується до запозичених твірних основ, ніж до власне українських.

І останній в списку знаходиться іншомовний префіксоїд, який є найменш представленим: *інтер-* (2 новотвори), який приєднується лише до іменних основ, а щодо його комбінаторних можливостей, то вони обмежені, адже за матеріалами нашого дослідження, він приєднується лише до основ іншомовного походження.

Велика кількість запозичених лексико-морфем та похідних із ними говорить про входження цих запозичених елементів до лексико-семантичної та словотвірної системи сучасної української мови, оскільки вони є містким і економним засобом передачі поняттєвих значень. А в деяких випадках і активне приєднання до питомо слов'янських основ говорить про адаптованість префіксоїдів іншомовного походження до української мови. А препозитивна позиція слова дозволяє їм безперешкодно поєднуватися з великою кількістю іменних і прикметникових основ, особливо групі запозичених препозитивних лексико-морфем високого ступеня префіксоїдності, адже вони, на відміу від лексико-морфем із конкретно-предметним значенням, мають високий рівень десемантизації та необмежені комбінаторні можливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ажнюк Б. М. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації / Б. М. Ажнюк // Мовознавство. – 2001. – № 3. – С. 48–54.
2. Баранник Д. Х. Українська мова на межі століть / Д. Х. Баранник // Мовознавство. – 2001. – № 3. – С. 41–47.
3. Баранник Д. Х. Українська мова порозі ХХІ століття / Д. Х. Баранник // Дослідження з лексикології і граматики української мови. – Т. 2. – Дніпропетровськ : Навчальна книга, 2000. – С. 6–15.
4. Безпояско О. К. Морфеміка української мови / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська. – Київ : Наукова думка, 1987. – 209 с.
5. Безпояско О. К. Семантична співвіднесеність інтернаціональних суфіксів у словотворі української мови // Мовознавство. – 1979. – № 3. – С. 61–66.
6. Богдан М. М. Одна з продуктивних моделей словотвору сучасної мови / М. М. Богдан // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 11. – С. 28–30.
7. Богдан М. М. Структурні особливості іменників з іншомовними «лексико-морфемами» в сучасній українській мові / М. М. Богдан // Міжвузівська наукова конференція з питань східнослов'янського іменного словотвору (Запоріжжя, 24-26 вересня 1974 р.) : Тези доповідей та повідомлень. – Київ, 1974. – С. 60–61.
8. Бойчук М. В. Неологізми в заголовках інтернет-видань: структурно-семантичний та функціонально-стилістичний аспекти : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01 / Бойчук Марія Володимирівна – Київ, 2013. – 319 с.
9. Вакарюк Л. О. Українська мова. Морфеміка і словотвір : навчальний посібник / Л. О. Вакарюк, С. Є. Панцьо. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 184 с.
10. Віняр Г. М. Матеріали до спецкурсу «Актуальні проблеми сучасного словотвору» / Г. М. Віняр. – Кривий Ріг, 2001. – 27 с.

11. Віняр Г. М. Новий префіксоїд у словотвірній системі української мови / Г. М. Віняр // Філологічні студії : Науковий вісник КДПУ : зб. наук. праць / за заг. ред. Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг, 2011. – Вип. 6. – С. 100–105.

12. Віняр Г. М. Розвиток системи дериваційних засобів на базі кореневих морфем / Г. М. Віняр // Вісник Житомирського педагогічного університету. – Житомир, 2004. – Вип. 14. – С. 210–214.

13. Віняр Г. М. Словотворчі тенденції в сучасній українській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 / Ганна Миколаївна Віняр. – Дніпропетровськ, 1992. – 229 с.

14. Віняр Г. М. Словотворчі тенденції в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 / Г. М. Віняр. – Дніпропетровськ, 1992. – 16 с.

15. Віняр Г. М. Творення нової лексики в українській мові кінця ХХ століття / Г. М. Віняр // Південний архів. Філологічні науки : Збірник наукових праць. Випуск ХХІ. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2003. – С. 35–38.

16. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – Київ, 1985. – 259 с.

17. Городенська К. Г. Префікси і префіксоїди в українській мові / К. Г. Городенська // Мовознавство. – 1986. – № 1. – С. 36–41.

18. Городенська К. Г. Проблеми словотвірної ідентичності в українській термінології / К. Г. Городенська // Укр. термінологія і сучасність. – Київ, 1998. – С. 10–13.

19. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія : навчальний посібник / В. О. Горпинич. – Київ : Вища школа, 1999. – 207 с.

20. Грищенко А. П. Сучасна українська літературна мова: підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; за ред. А. П. Грищенка. – 3-тє вид., допов. – Київ : Вища шк., 2002. – 439 с.

21. Диб'як Н. А. Дещо про формування сучасної української літературної лексики / Н. А. Диб'як // Дивослово. – 1996. – № 1. – С. 14–15.
22. Жилин И. М. *Мини и макси* в русском языке / И.М. Жилин // Русский язык в школе. – 1970. – № 3. – С. 100–103.
23. Жовтобрюх М. А. Українська літературна мова [Фонетика. Лексика і фразеологія. Будова слова і словотвір. Граматика] : монографія / М. А. Жовтобрюх. – Київ : Наукова думка, 1984. – 255 с.
24. Караванський С. Й. Про новотвори / С. Й. Караванський // Українська мова та література. – 2001. – № 10. – С. 1–2.
25. Клименко Н. Ф. Аглютинативність в українському словотворенні / Н. Ф. Клименко // Українське мовознавство. – Київ : Либідь, 1990. – Вип. 17. – С. 96–104.
26. Клименко Н. Ф. Морфеміка і словотворення як частини категорійної граматики української мови : навчальний посібник / Н. Ф. Клименко // Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. – Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. – С. 112–116.
27. Клименко Н. Ф. Основи морфеміки сучасної української мови : навчальний посібник для студентів філологічного факультетів університетів та педінститутів / Н.Ф. Клименко – Київ : ІЗМН, 1998. – 182 с.
28. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові / Н. Ф. Клименко – Київ : Наук. думка, 1975. – С. 5–34.
29. Ковалик І. І. Дериватологія (словотвір) як самостійна лінгвістична дисципліна та її місце у системі науки про мову / І. І. Ковалик // Словотвір сучасної української літературної мови. – Київ : Наук. думка, 1979. – С. 5–56.
30. Козленко І. В. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка : навчальний посібник / І. В. Козленко – Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. – 172 с.

31. Козьмик Г. О. Актуальні проблеми вивчення неології [Електронний ресурс] / Г. О. Козьмик – режим доступу: http://archive.nbuiv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/Dtr_gn/2008_1/files/GN108_22.pdf.

32. Колоїз Ж. В. До питання про диференціацію основних понять неології / Ж. В. Колоїз // Вісник ЗДУ. Філологічні науки. – 2002. – № 3. – С. 78–83.

33. Колоїз Ж. В. Українська okazіональна деривація : монографія. – Київ : Акцент, 2007. – 311 с.

34. Лейчик В. М. О некоторых современных способах словообразования / В. М. Лейчик // Особенности словообразования в научном стиле и литературной норме. – Владивосток : ДВНЦ АН СССР, 1983. – С. 3–15.

35. Мазурик Д. В. Нове в українській лексиці / Д. В. Мазурик. – Львів, 2002. – 130 с.

36. Мариненко П. І. Лексичні новотвори в сучасній іспанській мові : структурний та семантичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05 / П. І. Мариненко – Київ, 2006. – 20 с.

37. Мацько Л. І. З якою лексикою вступаємо в ХХІ століття / Л. І. Мацько // Урок української мови. – 2000. – № 8. – С. 14–18.

38. Мацько Л. І. Українська мова в кінці ХХ ст. (Зміни в лексиці) / Л. І. Мацько // Дивослово. – 2000. – № 4. – С. 15–20.

39. Москаленко А. А. Неологізми з першим компонентом *супер-*, *ультра-*, *гіпер-*, *мікро-*, *міні-* в українській та російській мовах / А. А. Москаленко // Українська мова і література в школі. – 1975. – № 7. – С. 37–42.

40. Москаленко А. А. Проблема розвитку масової комунікації на сучасному етапі / А. А. Москаленко // Вісник Київського університету. Серія «Журналістика». – Київ, 1995. – С. 3–25.

41. Муромцева О. Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині ХІХ– на поч. ХХ ст. – Харків : Вища шк., 1985. – 152 с.

42. Намитокова Р. Ю. Авторские неологизмы: словообразовательный аспект / Р. Ю. Намитокова. – Ростов на-Дону : Изд-во Ростовского ун-та, 1986. – 156 с.

43. Островська Ю. К. Дослідження семантики оцінних неологізмів: засади добору мовного матеріалу [Електронний ресурс] / Ю. К. Островська – режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/tmz/2009_19/ostrovskaj.pdf.

44. Пристайко Т. С. Про деякі термінологічні проблеми сучасної неології [Електронний ресурс] / Т. С. Пристайко – режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vdpu/Movozn/2009_15/article/38.pdf.

45. Русанівський В. М. Історія української літературної мови / В. М. Русанівський. – Київ : АртЕк, 2001. – 392 с.

46. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики / В. М. Русанівський. – Київ : Наук. думка, 1998. – 236 с.

47. Селіванова О. О. Складне слово : мовні моделі світу (основи зіставної композитології російської та української мов) / О. О. Селіванова. – Черкаси, 1996. – 297 с.

48. Словотвір сучасної української літературної мови / за ред. М. А. Жовтобрюха. – К. : Наук. думка, 1979. – 407 с.

49. Стишов О. А. Особливості розвитку лексичного складу української мови кінця ХХ століття / О. А. Стишов // Мовознавство. – 1999. – № 1. – С. 7–21.

50. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (На матеріалі мови засобів масової інформації) / О. А. Стишов. – 2-ге вид., переробл. – Київ : Пугач, 2005. – 388 с.

51. Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. П. Грипас та ін., за ред. М. Я. Плющ. – 4-е вид. – Київ : Вища школа, 2003. – 430 с.

52. Таран А. А. Конкурування номінацій у сучасній українській літературній мові : тенденції стабілізації нової лексики : [монографія] / А. А. Таран. – Черкаси, 2011. – 232 с.

54. Тараненко О. О. Неологізм / О. О. Тараненко // 3 енциклопедії «Українська мова» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um54.htm>

55. Тропіна Н. П. До питання про сутність лексико-семантичної деривації / Н. П. Тропіна // Мовознавство. – 1997. – № 1. – С. 54–59.

54. Турчак О. М. Оказіоналізми у мові української преси 90-х років ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / О. М. Турчак. – Дніпропетровськ, 2005. – 20 с.

55. Чабаненко В. А. Норми словотворення і мовна експресія / В. А. Чабаненко // Мовознавство. – 1980. – № 2. – С. 13–20.

56. Хрустик Н. М. Асоціативність як засіб словотворення / Н. М. Хрустик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/1804>

57. Фридрак В. Б. Морфемна синоніміка в простих і складних словах / В. Б. Фридрак // Культура слова. – Київ, 1983. – Вип. 25. – С. 38–42.

58. Фридрак В. Б. Слово складне чи складноскорочене? / В. Б. Фридрак // Культура слова. – Київ, 1985. – Вип. 28. – С. 36–41.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
2. Віняр Г. М. Словник новотворів української мови початку XXI століття / Г. М. Віняр, Л. Р. Шпачук. – Кривий Ріг, 2005. – 157 с.
3. Нелюба А. М. Лексико-словотвірні інновації (2014) : [словник] / А. М. Нелюба, Є. О. Редько // Загальна редакція А. М. Нелюби. – Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2015. – 220 с.
4. Нелюба А. М. Словотворчість незалежної України. 1991–2011: Словник / Укладач А. М. Нелюба – Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2012. – 608 с.
5. Словник іншомовних слів за ред. О. С. Мельничука. – 1-е видання, Київ : Головна редакція «Українська радянська енциклопедія» (УРЕ), 1974. – 776 с.
6. Словник української мови : в 11-и тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства // Загальна редакція І. К. Білодіда. – Київ : Наукова думка, 1970–1980.

АНОТАЦІЯ

Іваннікова Н. С. Словотвірна активність запозичених препозитивних лексико-морфем в українській мові новітнього періоду / Н. С. Іваннікова. – Рукопис. – Кривий Ріг, 2018. – 79 с.

У кваліфікаційній праці досліджено словотвірну активність лексико-морфем високого та низького ступенів префіксоїдності, засвідчених у словниках новотворів української мови ХХІ століття, зокрема виявлено нові слова із лексико-морфемами іншомовного походження; поділено їх на семантичні групи; визначено роль кожної семантичної групи лексико-морфем в оформленні нових слів; окреслено походження й значення запозичених лексико-морфем; проаналізовано характер їхніх комбінаторних можливостей.

Ключові слова: лексико-морфема, афіксоїд, префіксоїд, кількісно-оцінне значення, конкретно-предметне значення, ступінь префіксоїдності, комбінаторні можливості, аглютинативність, словотвірна активність.